

İntihal | Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

| This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

KENDİ KADERİNİ TAYİN MESELESİ VE MİKRO-MİLLİYETÇİLİK

THE ISSUE OF SELF-DETERMINATION AND MICRO-NATIONALISM

Tuncay Renk*

ÖZ

Kendi kaderini tayin meselesi her ne kadar hakim anlatıda toplumların kendi siyasi, iktisadi, sosyal ve benzeri geleceklerini kendilerinin karar vereceği, belirleyeceği biçiminde ifade edilse de, kavramın üretim ilişkileriyle kurulan ilişki neticesinde ifade edilişi ve içeriği tarihsel olarak dönüşmektedir. Bu makalede kendi kaderini tayin meselesinin, neoliberal dönemde mikro-milliyetçi oluşumlara emperyalist devletler tarafından politik yetkiler verilmesini sağlayacak şekilde bir anlam ve içeriğe sahip olageldiği iddia edilmektedir. Bununla birlikte, makalede söz konusu mikro-milliyetçi oluşumların da kendi kolektif zenginliklerini kapitalist merkeze devretmeyi taahhüt etmekte ve dışarının taleplerini içeri taşıyarak kendi egemenliklerinden emperyalist kapitalist merkez devletler lehine vazgeçmekte oldukları savlanmıştır. Kendi kaderini tayin meselesi, 20. yüzyılın küresel güç ilişkileri düzleminde sermaye birikiminin dinamikleriyle ve küresel güç ilişkilerinin yapısıyla bağlantılı olarak farklı içerikler edinmiştir. Kendi kaderini tayin meselesi bir doğal hak değildir. Mikro-milliyetçilik, neoliberal dönemde kendi kaderini tayin meselesinin içerik ve tatbikatlarından birisidir. Mikro-milliyetçi oluşumlar kendi toplumsal kaynaklarını emperyalist devletlerin çıkarına kullandıkları ölçüde, bu oluşumların sözde bağımsızlık iddiaları desteklenmektedir.

Anahtar Kelimeler : Kendi Kaderini Tayin, Ulus-Devlet, Egemenlik, Mikro-Milliyetçilik, En Zayıf Halka Tezi

* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Doktora Programı.

☎ 0000-0003-3143-0532 ✉ tuncayrenk@hotmail.com

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalında gerçekleştirilen 'Tarihsel Süreç İçerisinde Kendi Kaderini Tayin Kavramının Değişen İçerik ve Tatbikatı' başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International.

ABSTRACT

Although the issue of self-determination is expressed in the dominant narrative as societies will decide and determine their own political, economic, social and similar futures, the expression and content of the concept as a result of the relationship established with the relations of production are transformed historically. In this article, it is claimed that the issue of self-determination has a meaning and content in the neoliberal period in a way that enables micro-nationalist formations to be given political powers by the imperialist states. However, in the article, it is argued that these micro-nationalist formations are also committed to transferring their collective wealth to the capitalist center and are giving up their sovereignty in favor of the imperialist capitalist center states by carrying the demand of the outside to the inside. The issue of self-determination has acquired different contents in connection with the dynamics of capital accumulation and the structure of global power relations in the global power relations of the 20th century. The question of self-determination is not a natural right. Micro-nationalism is one of the contents and practices of the issue of self-determination in the neoliberal era. To the extent that micro-nationalist formations use their social resources for the benefit of imperialist states, their so-called claims of independence are supported.

Keywords Self-Determination, The Nation-State, Sovereignty, Micro-Nationalism, Lenin's "The Weakest Link Theory"

GİRİŞ

Kendi kaderini tayin meselesinin sermaye birikiminin dinamikleri, üretim ilişkileriyle kurulan ilişkilerin etkisi ve küresel siyasetin yapısı neticesinde içeriği ve tatbikatının tarihsel olarak dönüşmesi, meselenin güncelliğini ortaya koymaktadır. Kendi kaderini tayin meselesi, 20. yüzyılın küresel güç ilişkileri düzleminde küresel güç ilişkilerinin yapısıyla bağlantılı olarak farklı içerikler edinirken hukuki ve sosyolojik tanım ve tatbikatı da değişmekte olduğundan, kavramın incelenmesi gerekliliği her daim güncel bir çaba olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan meselenin incelenmesi, günümüzde aktif olarak devam etmekte olan “mikro-milliyetçi hareketler”, “özgürlük savaşları”, “terörizm”, “egemenlik” gibi kavramların kullanıldığı tartışmaların ekonomi politik boyutunu ifade etme çabası olduğundan her zaman günceldir.

Kendi kaderini tayin kavramı, günümüzde uluslararası güç ilişkilerinde, toplumsal hareketlerin arkasında bulunan ve hakim anlatıda uluslararası hukukun temelinde önemli bir konu olduğu iddia edilen güncel bir meseledir. Birçok ulusal ve uluslararası çatışmanın, kendi kaderini tayin meselesinin ihlali veya farklı grupların bu meseleye erişme mücadeleleriyle ilgili olduğu belirtilebilir. Bu çatışmaların genellikle etnik, dini, kültürel veya siyasi farklılıkların sonucu olduğu ileri sürülerek, emperyalist devletlerce birtakım müdahalelerin gerekçesini oluşturduğu ortadadır. Meselenin ekonomi politikliği göz ardı edildiğinde, kendi kaderini tayin bir hak ve/veya ilke; bu kavram ileri sürülerek yapılan müdahaleler de demokratik değerler ve insan haklarının uygulanması açısından elzem olur.

Makale ile kendi kaderini tayin meselesinin, içinde bulunulan neoliberal dönemde mikro-milliyetçi oluşumlara emperyalist devletler tarafından politik yetkiler verilmesini sağlayacak şekilde bir anlam ve içeriğe sahip olageldiği iddia edilmektedir. Bununla birlikte, mikro-milliyetçi oluşumlar kendi kolektif zenginliklerini kapitalist merkeze devretmeyi taahhüt etmekte ve dışarının taleplerini içeri taşıyarak kendi egemenliklerinden emperyalist kapitalist merkez devletler lehine vazgeçmektedirler. Bu kapsamda makalede, neoliberal dönemde kendi kaderini tayin meselesinin içeriğinin dönüştüğü, Suriye’deki mikro-milliyetçi oluşumlar örneğinde güncel olarak da görülebileceği üzere, kendi kolektif doğal zenginliklerinden kapitalist merkez devletleri lehine vazgeçmeleri, egemenliklerini kendilerine çizilmiş sınırlar içerisinde kullanmaları ve benzeri durumlar karşılığında, söz konusu oluşumların birtakım menfaatlere ulaşmasına hizmet edecek şekilde bir içeriğe büründüğü, emperyalist politikaların nesnesi oldukları, gelinen noktada egemenliklerinden vazgeçtikleri iddia edilmektedir.

Bu amaca ulaşmak için öncelikle kendi kaderini tayin meselesinin kavramsal kökeni ve anlamı ekonomi politik açıdan incelenecektir. İkinci olarak kendi kaderini tayin meselesinin tarihsel gelişimi dönemsel olarak ele alınacaktır. Burada birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak tartışmalardan bahsedilecektir. Üçüncü olarak kendi kaderini tayin meselesinin içinde bulunulan neoliberal dönemde ekonomi politik boyutu vurgulanacaktır. Son olarak kendi kaderini tayin meselesinin neoliberal dönemde büründüğü kavramlardan biri olarak beliren mikro-milliyetçilik kavramının altı çizilecektir.

I. KENDİ KADERİNİ TAYİN MESELESİ ÜZERİNE

Kendi kaderini tayin meselesi, hakim anlatıda doğal bir hak olarak toplumların, ulusların kendi geleceklerine kendilerinin karar vermesi olarak ele alınmaktadır. Hakim anlatıda kavramın, nesnel üretim ilişkileriyle, sermaye birikimi dinamikleriyle, küresel güç ilişkileriyle ilişkisi dışlanmaktadır. Ancak, Marx'ın da net bir şekilde vurguladığı üzere, insanlar, kendi tarihlerini kendileri yapmaktadırlar ama kendi seçtikleri koşullarda değil¹. Hakim anlatının dışladığı nesnel üretim ilişkileri, sermaye birikimi dinamikleri, küresel güç ilişkileri neticesinde kendi kaderini tayin meselesinin içeriği ve tatbikatı tarihsel olarak dönüşmektedir. Makalenin metodolojik bakış açısından ilerlendiğinde, kendi kaderini tayin meselesi bir doğal hak olmadığı gibi, kolektivitelerin doğal kolektif hakları şeklinde bir düşünce de bulunmamaktadır. Hakim anlatının dışladığı kavramlar bağlamında kavrama bakıldığında, kendi kaderini tayin meselesi kullanılarak, çevre ülkelerden önce sömürgeci sonra emperyalist devletlere zenginlik aktarımı gibi çeşitli amaçlar güdülerek, emperyalist hukuk düzeneklerinin koşullu olarak korunduğu görülmektedir.

Makalede iddia edilen temel husus, mikro-milliyetçiliğin neoliberal dönemde kendi kaderini tayin meselesinin içerik ve tatbikatlarından birisi olduğudur. Neoliberal dönemde emperyalist devletlerce mikro-milliyetçi oluşumlara politik yetkiler verilmektedir. Mikro-milliyetçi oluşumlar kendi kolektif zenginliklerini kapitalist merkeze devretmeyi taahhüt etmektedirler. Yine bu oluşumlar, dışarının taleplerini içeri taşıyarak kendi egemenliklerinden emperyalist devletler lehine vazgeçmektedirler. Bu iddiaların uygulaması Suriye'deki mikro-milliyetçi oluşumlar örneğinde güncel olarak görülebilmektedir.

Kapitalist üretim ilişkilerinin hakim hale gelmeye başladığı süreçte, kendi kaderini tayin meselesi, bir hak olarak burjuvazi tarafından iktidarlara karşı ileri sürülmüştür. Bu dönemde hukukun kaynağı kralın iradesidir. Toplumsal sınıf olarak burjuvazi sınırsız ve güvenli bir birikim hakkı istemektedir² ve bahsedilen toplumsallık içerisinde iktidar olmak zorundadır fakat bu iktidar talepleri o dönemki hukuk içerisinde çok fazla onaylanmamaktadır³. Burjuvazinin bu talepleri siyasi iktidar tarafında da temsil edilmelidir. Yönetici, iktidarını kutsal metinlere değil, bir yurttaşlar toplumunu temsil ediyor olmasına dayandırılmalıdır. Egemenliğin kaynağı, tanrının iradesiyle tahtta oturan kralın iradesi değil, o toplumda yaşayan insanların iradesidir. Bu bağlamda hukukun kaynağının kralın iradesi olması ile ilgili bir itiraz durumu varsa yapılması gereken egemenliğin beşerileştirilmesidir⁴. Egemenliğin beşerileştirilmesi ile kastedilen,

¹ Domenico Losurdo, *Tarihten Kaçış: Günümüzde Rus ve Çin Devrimleri*. (Coşkun Erdemir, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap, Birinci Basım, 2018, s. 19; Karl Marx, *Louis Bonaparte'in 18. Brumaire*. (Sevim Belli, Çev.) Ankara: Sol Yayınları, 2012, s. 13-14.

² Karl Marx, *Yahudi Sorunu*. Ankara: Sol Yayınları, 1997, s. 35; Evgeny B. Pasukanis, *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm*. (Onur Karahanoğulları, Çev.) İstanbul: Birikim Yayınları, 2002, s. 65.

³ Eric J. Hobsbawm, *Fransız Devrimi'ne Bakış: İki Yüz Yıl Sonra Marseillaise'nin Yankıları*. (Osman Akınhay, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları, 2009, s. 15.

⁴ Ali Murat Özdemir, "Temsil Kurumu, Cumhuriyet Projeleri ve Anayasa Bağlamında Başkanlık Sistemi". *Türkiye'nin Hukuk Sisteminde Yapısal Dönüşüm*. Der: Ali Murat Özdemir ve Muammer Ketizmen, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, (2014): s. 49.

egemenliğin kaynağının tanrının buyruğuyla oraya oturmuş kralın iradesi değil, o toplumda yaşayan insanlar olması durumudur⁵.

İktidarın kaynağının kralın elinden çıkarılması genişletilmiş meta üretiminin ön koşuludur⁶. Özel mülkiyet, mutlak krala karşı da korunmalıdır, kral ancak evrensel doğanın düzenliliklerini iyi okursa iyi bir yönetici olabilir⁷, bunun için evrensel düzenliliklere atıf yapılmıştır. Buradan devam edildiğinde eğer kral iyi yönetemezse toplumsal düzen bozulabilir. Toplumsal düzen bozulduğunda da direniş insanların doğal bir hakkı haline gelir⁸. Söz konusu toplumsal grubun kendi menfaatini herkesin menfaatimiş gibi sunması için yeni kavramlar, evrensel olgular gerekmiştir. Bu noktada herkesin hukuk önünde eşit olduğu bir toplum düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Kapitalist üretim ilişkilerine geçmeye başlayan bütün toplumlarda doğal hukuk tezi icat edilmiştir. Ancak burada söz konusu geçişin, kendiliğinden ilgili toplumların iç dinamiklerine bağlı olarak gerçekleştiği düşünülmemelidir. Kapitalizme geçiş, sömürgeci pratiklere dayalı eşitsiz ve birleşik gelişme sorunudur⁹. Doğal hukuk görüşü, genelde, doğanın bir düzeni olduğu ve bunun, bireylerin ve devletlerin iradesi dışında, birtakım kuralları kaçınılmaz kıldığı varsayımına dayanmaktadır¹⁰. Doğal hukuk okulu, burjuvazinin devrimci bir sınıf olarak ortaya çıktığı çağda burjuva ideolojisinin en belirgin ifadesidir. Buna göre burjuva toplumun varlık koşulu, her tür toplumun doğal varlık koşuludur. Burada, iktidarın kaynağı, hakkın kaynağı doğanın evrensel düzeninin gerekliliklerine dayanır, bu evrensel düzen içerisinde eyleyen bireyler toplamının rızasına dayanır¹¹. Pasukanis'in dediği gibi, herkes özgürdür, herkes bedene, iradesinin serbest bir aracı olarak sahiptir. Bu önerme, bütün doğal hukuk kuramcılarının çıkış noktasıdır¹².

1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde bir doğal hak olarak kendi kaderini tayin meselesinden ilk kez somut bir şekilde bahsedilmiştir¹³. Buna göre, tüm insanlar eşit yaratılmıştır, yaşam ve özgürlük gibi temel haklara sahiptirler, bu haklar güvence altına alınmalıdır, bu sebeple yönetimler kurulmalıdır, yönetimlerin gücü yönetilenlerin rızasından gelmelidir, yönetimi kurmak ve değiştirmek halkın hakkıdır. Bildiride bahsi geçen doğal hakkın hangi koşullar

⁵ Aynur Demirli, "Demokrat Parti'nin Laiklik Söylemi: Devletin Baskı Aygıtından Din Hürriyetine", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2016, s. 2-3; Zeki Hafızoğulları, "Laiklik". *Erdem*, 7 (20), (1991): s. 354.

⁶ Crawford Brough Macpherson, *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*. Oxford University Press, 1962, s. 21.

⁷ Perry Anderson, *Lineages of the Absolutist State*. New York: Verso, 1974, s. 49.

⁸ Crawford Brough Macpherson, "The Social Bearing of Locke's Political Theory". *Life, Liberty, and Property Essays on Locke's Political Ideas* (Ed: G. J. Schocket) California: Wadsworth Publishing Company, Inc., 1971, s. 67.

⁹ Alexander Anievas ve Kerem Nişancıoğlu. *Batı'nın Egemenliği Nasıl Kuruldu? Kapitalizmin Jeopolitik Kökenleri*. (Çağdaş Sümer, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap, 2020, s. 71.

¹⁰ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, Gözden Geçirilmiş 8. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2009, s. 11.

¹¹ Ali Murat Özdemir vd. *Genel Kamu Hukuku Kuramsal Yaklaşım*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2019, s. 377.

¹² Pasukanis, *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm*, s. 114-115.

¹³ İrem Alpözen ve Ali Murat Özdemir. "1977 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası Bağlamında Kendi Kaderini Tayin Meselesi". *Hacettepe HFD*, 12 (1) (2022): s. 6.

altında kolektifleşeceği belli değildir. Bu kolektivitinin tarihselliği ve üzerinde bulunduğu toplumla ilişkisi açıklanmamıştır.

Fransız Devrimi'nde de benzer bir doğal hukuk söylemi vardır. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, egemenliğin gerçek sahibi olan halk, ulus düşüncesini, ulustan kaynaklanmayan bir iktidarın kullanılmayacağını içerir. Egemenliğin beşerileşmesi, bahsedilen toplumsallık içerisinde mümkün olmuştur. Yönetici iktidarını kutsal metinlere, doğumdan kaynaklı haklarına değil, bir yurttaşlar toplumunu temsil ediyor olmasına dayandırmalıdır¹⁴. Bu pek çok ulus-devletin var olacağı anlamına geliyordu; kaldı ki halkların kendi kaderini tayin etmesi ilkesinin kaçınılmaz sonucu buydu¹⁵. Oysaki söz konusu anlayış Avrupa sömürgelerinin hiçbirisinde ne kabul edilmiş ne de uygulanabilmiştir; en azından 1945'e kadar.

1830'larda işçi sınıfı Avrupa çapında kendini her yerde göstermeye başlayınca, burjuvazi, argümantasyon tarzını değiştirmiştir, doğal hukuk söylemi yerine hukuki pozitivizmi hakim söylem haline getirmeye çabalamıştır. Buna göre normlar, meşru yöneticinin verdiği emirlerdir. Burada iktidar bir şekilde meşrudur, iktidarın neyi neden düzenlediği merak edilmez. Egemen neye hak diyorsa, o haktır. Bu dönüşümün temel amacı, mevcut düzenin lehine olan hukuki zeminleri sağlamaktır. Bu, hukuki yapıyı, sınıf çatışmalarının yoğunlaştığı bir dönemde, burjuvazinin çıkarlarına uygun şekilde şekillendirmeye yönelik bir stratejidir. Buradaki ilişkilerin hukuki çerçevesini çizecek egemen düşüncesi piyasanın işleyişi için vazgeçilmezdir¹⁶.

Bu anlayışların en azından 1945'e kadar Avrupa sömürgelerinin hiçbirisinde kabul edilmediği ve uygulanmadığı belirtilmelidir. Klasik emperyalist dönemde, emperyalist ülkelerin sömürgecilik yarışı bağlamında kendi kaderini tayin meselesi, yalnızca Avrupa'nın küçük milletleri için konuşulmuştur. Klasik emperyalist dönemde, önde gelen kapitalist güçler arasında bir sömürgecilik yarışı yaşanmıştır. "Sömürge", tanım gereği, devlet aygıtının hakim doruklarının ve güvenlik aygıtının büyük ölçüde sömürgecinin elinde olduğu bir toprak parçasıdır¹⁷. Dönemi karakterize eden önemli bir özellik olarak toprak edinme yarışından bahsedilmelidir. Emperyalist devletler, emperyalist çıkarları doğrultusunda toprak kazanmak için rekabet etmişlerdir. Afrika ve Asya, genellikle sömürgecilik faaliyetlerinin odağı olmuştur. Bununla birlikte Berlin Konferansı'nda (1884-1885) emperyalist devletler, Afrika'yı paylaşmak konusunda anlaşmışlardır. Afrika'daki sınırlar harita üzerinde çizilerek belirlenmiştir, bu topraklar işgal edilmiştir, buradaki doğal kaynaklar kontrol altına alınmıştır. Asya'da da Hindistan, Çin ve Güneydoğu Asya'da sömürgecilik faaliyetleri artmıştır. Toprak kazanmanın dışında ekonomik çıkarların artırılması için de mücadeleye girişilmiştir. Sömürgeler, ham maddelerin kaynağı, pazarlar ve ucuz iş gücü gibi ekonomik avantajları temsil etmiştir.

¹⁴ Özdemir vd., *Genel Kamu Hukuku Kuramsal Yaklaşım*, s. 73.

¹⁵ Eric J. Hobsbawm, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik*. Ayrıntı Yayınları, 2020, s. 36-37.

¹⁶ Crawford Brough Macpherson, *The Political Theory of Possessive Individualism, Hobbes to Locke*, Oxford University Press, 1990, s. 95-96.

¹⁷ Sungur Savran, *Bir İhtilal Olarak Milli Mücadele*. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları, 2023, s. 20.

Kendi kaderini tayin meselesi, 20. yüzyılın başlarında Marksist düşüncede tartışılmıştır. Burada Lenin, Luxemburg ve AustroMarksistlerin görüşlerinden bahsedilmelidir. Luxemburg'un önerisi kültürel-ulusal özerklik üzerinedir. Lenin ise Luxemburg'un bu söyleminin belirsiz olduğunu söylemiştir. Ayrıca Luxemburg'a göre, işçiler, ilerici olmadığı ve başarılı olmayacağı sebebiyle ulusal hareketleri desteklememelidir; ulusların kendi kaderini tayin meselesine destek her zaman burjuvazinin haklarına destek anlamına gelmektedir. Bauer'e göre ise, özellikle imparatorluk içinde tüm ulusal grupların kültürel konularda belirli özerklik hakları olmasıdır. Bu okula göre, çok uluslu bir devlet içerisinde bir dizi kültürel, idari, yasal düzenlemeleri içeren kültürel özerklik, meselenin ana fikrini oluşturmaktadır.

II. KENDİ KADERİNİ TAYİN MESELESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Arrighi'ye göre, günümüzü biçimlendiren sermaye birikimi strateji ve yapıları, ilk olarak on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır¹⁸. 1890'larda Afrika, çoktan emperyalist güçler tarafından paylaşılmaya başlamıştır¹⁹. Bununla birlikte 1890'larda emperyalizmin, güncel siyaseti belirlemeye başladığı ifade edilebilir. Chimni'ye göre de modern uluslararası hukukun²⁰ evrimi ve büyümesi, küresel kapitalizmin farklı aşamalarıyla bağlantılı olup, 1875-1945 arası dönem emperyalizm olarak belirtilmiştir²¹. Yine 1890'lara kadar özellikle Amerika'da yaygın kapitalizmden bahsedilebilir²². Bu bağlamda kendi kaderini tayin meselesinin tarihsel süreci içerisinde ilk dönemecinin başlangıcı emperyalizmin belirginleştiği 1890'lar olarak belirlenebilir.

Lenin, kendi kaderini tayin meselesi ile ilgili olarak "En Zayıf Halka Tezi"ni ileri sürmüştür. Lenin'in emperyalizmi soruşturmaktaki amacının, başlangıçta Rus İmparatorluğu içinde ve daha sonra dünyadaki diğer sömürgelerde kendi kaderini tayin mücadelelerinden kaynaklandığını hatırlatmakta fayda vardır²³. Lenin'in ifadeleriyle ilerlersek, "Öteki sorunlarda olduğu gibi ulusların kendi kaderlerini tayin etme sorununda da, bizim her şeyden önce ilgilendiğimiz nokta, belirli bir ulusun içinde, proletaryanın kendi kaderini tayin etmesidir"²⁴. Buna göre, artık transferi çevreden merkeze doğru olmaktadır.

¹⁸ Giovanni Arrighi, *Uzun Yirminci Yüzyıl: Para Güç ve Çağımızın Kökenleri*. (Recep Boztemur, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2016, s. 357.

¹⁹ Marc Ferro, *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Kadar 13.-20. Yüzyıl*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2002, s. 33; Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*. (Halim İnal, Çev.) İstanbul: E Yayınları, 2000, s. 236.

²⁰ Bhupinder S. Chimni, "Marxism and International Law: A Contemporary Analysis". *Economic and Political Weekly*, 34 (6), (1999): s. 338. Buna göre modern uluslararası hukukun evrimi ve büyümesi, küresel kapitalizmin farklı aşamalarıyla bağlantılıdır. "Kapitalizm en başından beri emperyalisttir" gerçeği yerine, dünya ekonomisinin tarihi aşığıdaki aşamalara ayrılabilir. Dünya ekonomisinin farklı aşamaları, şu şekilde sınıflandırılabilir uygun uluslararası yasal üstyapılar verir:

1. 1600-1760 Eski sömürgecilik: Feodal hukuktan burjuva uluslararası hukuka geçiş
2. 1760-1875 Yeni sömürgecilik: Burjuva (sömürgeci) uluslararası hukuku
3. 1875-1945 Emperyalizm: Burjuva (emperyalist) uluslararası hukuku
4. 1945- Yeni emperyalizm: Burjuva demokratik uluslararası hukuku

²¹ Chimni, "Marxism and International Law: A Contemporary Analysis", s. 338.

²² Michel Aglietta, *A Theory of Capitalist Regulation*. Verso, 1987, s. 71.

²³ Radha D'Souza, "Imperialism and Self-Determination: Revisiting the Nexus in Lenin". *EPW Economic & Political Weekly*. Vol: XLVIII, No: 15, (2013): s. 62.

²⁴ Vladimir İlyiç Lenin, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*. Ankara: Eriş Yayınları, 2004, s.76.

Toplumsal artık çevreden, sömürgelerden merkeze gitmektedir. Sömürgelerin merkeze aktarım yapamayacak şekilde bağımsızlıkları desteklenirse, merkez içerisinde karışıklıklar, anlaşmazlıklar olur, bu şekilde hem içeride devrim gerçekleşir, hem de bunun arkasından dünya devrimi gelir. Bu transfer kesilmelidir. Çevre, kendisine ait kolektif zenginlikleri meşrulaştırmamalıdır. Sömürülen toplumlar kendi kaynaklarını kullanmalıdır. Lenin’de kendi kaderini tayin meselesi, bir dünya devrimi stratejisidir, anti-emperyalist mahiyettedir, proleter dayanışmaya destek verme koşulunu içermelidir. Lenin’in kendi kaderini tayin kavramı bağlamında proletarya vurgusu şu ifadelerde de görülebilmektedir; “Kendi kaderini tayin özgürlüğü için mücadelenin koşulsuz kabul edilmesi, bizi her ulusal kendi kaderini tayin talebini desteklemekle yükümlendirmez. Sosyal-demokrasi, proletarya partisi, pozitif temel görevini, halkların ve ulusların değil, her milliyetin proletaryasının kendi kaderini tayinini geliştirmekte görür”²⁵.

Bu teze göre en zayıf halka sömürge ülkeleri olduğu için, halka buradan kopartılmalıdır. Lenin asla kapitalist ulus-devlete dönüşümü, eğer dönüşen toplum emperyalist sistemin halkası olacaksa, onaylamamıştır. Lenin’in dünya devrimi stratejisi olarak gördüğü kendi kaderini tayin, anti-emperyalist nitelikte olmalıdır²⁶. Çünkü, emperyalist merkezlerle onların buldukları üzerinden onların istedikleri şekilde gerçekleştirilen entegrasyon politikalarının ve projelerinin hepsi çevre ve yarı çevre toplumsal formasyonlarda ikamet eden emekçilerin zararına olmaktadır. Lenin için kendi kaderini tayin meselesi, halkların geleceğin sosyalist topluluğuna entegrasyonunun ve bu birlik içerisinde kaynaşmasının başarısıyla ilişkilidir²⁷.

Lenin’in “En Zayıf Halka Yaklaşımı”, Sovyet İhtilali sürecinde etkili olmuştur. Sovyet İhtilali’nin özellikle egemenlik alanında önemli sonuçları olmuştur²⁸. Sovyet İhtilali sonrası dönemde devletlere uluslararası hukuk önünde eşitlik statüsü verilmeye başlanmıştır. Ayrıca yine bu dönemde biçimsel olarak egemenlikler evrenselleşmiştir. Bu durumda doğal hak tanıımı olmayan ve amacı merkezde bir devrim gerçekleştirmek olan Lenin’in söz konusu stratejisi, emperyalistlerle işbirliği içerisinde olanların siyasi hedeflerinin gerçekleştirilmesi için kullanılamaz. Lenin’in ileri sürdüğü strateji genel olarak bu şekildedir²⁹.

Lenin’in tezine karşı Wilson ilkeleri ileri sürülmüştür³⁰. Bu noktada 1917’de Marksizmin stratejisi başarılı olarak Batı’daki toplumlara etki edince Amerika’nın Wilson ile verdiği

²⁵ Vladimir İlyiç Lenin, *Seçme Eserler*. (Saliha N. Kaya ve İsmail Yarkın, Çev.), İstanbul: İnter Yayınları, Cilt 2, Birinci Basım, 1993, s. 320.

²⁶ Ali Murat Özdemir, “Egemenlikteki Dönüşüm, Kendi Kaderini Tayin Meselesi ve Sovyet İhtilali”. *Monthly Review*, Yıl 2017, Sayı 4, s. 187.

²⁷ Savran, *Bir İhtilal Olarak Milli Mücadele*, s. 50.

²⁸ Moshe Lewin, *Sovyet Yüzyılı*. (Renan Akman, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2008, s. 344.

²⁹ Aijaz Ahmad, “Imperialism of Our Time”. *Socialist Register: The New Imperial Challenge*, Ed., Panitch, Leo ve Colin Leys. Vol: 40 (2004): s. 49; Özdemir, “Egemenlikteki Dönüşüm, Kendi Kaderini Tayin Meselesi ve Sovyet İhtilali”, s. 185.

³⁰ Adom Getachew, *İmparatorluktan Sonra Dünyakurmak: Kendi Kaderini Tayinin Yükselişi ve Düşüşü*. (Emre Can Dağlıoğlu, Çev.) İstanbul: Runik Kitap Yayınları, 2021, s. 74; Ali Murat Özdemir, “Uluslararası Hukukun Nesnesi ve Tarihi Üzerine Deneme”. *Emperyalizmin Hayaletleri, Küresel Düzenlemenin Bugünü*. Der: Ali Murat Özdemir, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, (2013): s. 225.

cevap gündeme gelmiştir³¹. 1919 Paris Barış Konferansı'nda yeni kurulan Orta Avrupa devletleri için ulusal kendi kaderini tayin meselesini onaylamıştır³².

Birinci kuşak tartışmalar olarak adlandırdığımız tarihin kendi kaderini tayin kavramı ile ilgili olan bu bölümünde, yani hem Wilson'un hem de sosyalistlerin yaklaşımlarının ileri sürüldüğü bu döneme bakıldığında, dünya çoktan emperyalist ülkeler tarafından sömürgelere ayrılmış durumdadır. Birinci kuşak tartışmalarda, kendi kaderini tayin meselesi, sömürge statüsünde olan siyasal eylem odaklarının ayrılık taleplerini kapsamaktadır. Birinci kuşak tartışmalar bağlamında kolektif hak düşüncesine yer olmadığı görülmektedir. Dönemin uluslararası ilişkilerinde, emperyalist güçler tarafından izlenen sömürge politikaları etkili olmuştur. Emperyalist devletler, sömürge toprakları üzerindeki hakimiyetlerini sürdürmek ve kaynaklarına erişimlerini korumak için çaba göstermişlerdir. Bu durum, sömürge halklarının kendi kaderlerini tayin etme taleplerini bastırması ve kolektif hak düşüncesine engel olmuştur.

1941 Atlantik Şartı'nda ABD ve BK tarafından, tüm insanların sahip olmak istedikleri hükümet seçme hakkına saygı duydukları belirtilmiştir. Ancak bu kavramın, Britanya sömürgelerine uygulanamayacağı da belirtilmiştir³³. Bunun nedeni, emperyal güçlerin kontrolündeki sömürgelerde kendi kaderini tayin meselesi ile ilgili gelişmelerin yaşanmasının istenmemesidir. Karl Radek'in Wilson'a mektubu burada önemlidir: "Polonya, Sırbistan, Belçika'nın bağımsızlığını ve Avusturya-Macaristan halkının özgürlüğünü talep ediyorsunuz ama garip bir şekilde taleplerinizde İrlanda, Mısır, Hindistan ve hatta Filipin Adaları için özgürlükten söz edildiğini görmüyoruz"³⁴. Wilson ilkelerinin herkese uygulanacağı düşünülse de aslında savaş sonunda yenilen üç imparatorluğun parçalanmasını kapsamaktadır³⁵. Bu sebeplerle siyaset bilimci Tony Smith tarafından Amerikan ulusal çıkarlarının dünya çapında demokrasiyi teşvik ederek en iyi şekilde takip edilebileceği inancı olarak tanımlanan³⁶ Wilson'un prensipleri bağlamında kendi kaderini tayin kavramı, burjuva enternasyonalizminin emperyalist pratiği işlevi görmektedir denilebilir.

1870-1945 tarihleri arası klasik emperyalist dönem olarak adlandırılabilir³⁷. Klasik emperyalizm döneminde dünya, emperyalist ülkeler tarafından sömürgelere ayrılmış durumdadır. Bu anlamda her devletin kendine ait sömürge alanları bulunmaktadır. Bu dönemde her sermaye kendi menfaatini diğer sermaye grubuna karşı ulusal bayrak altında savunmaktadır.

Kapitalistlere daha fazla toprak, ham madde, operasyonlarının gerçekleşmesini sağlayacak mevzuatların bir örnekleştirilmesi lazım olmuştur. 1945 ile birlikte kendi çıkarını maksimize etmeyi, meşruiyetini sağlamayı amaçlayan, kendi kaderini tayin meselesini bu düzleme

³¹ Özdemir, "Egemenlikteki Dönüşüm, Kendi Kaderini Tayin Meselesi ve Sovyet İhtilali", s. 188.

³² David Chandler, *From Kosovo to Kabul and Beyond, Human Rights and International Intervention*. London: Pluto Press, 2006, s. 124.

³³ Getachew, *İmparatorluktan Sonra Dünyakurmak: Kendi Kaderini Tayinin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 125.

³⁴ Kees Van Der Pijl, "Arab Revolts and Nation-State Crisis". *New Left Review*. 70 July-August, (2011): s. 43.

³⁵ Özdemir, "Egemenlikteki Dönüşüm, Kendi Kaderini Tayin Meselesi ve Sovyet İhtilali", s. 188.

³⁶ Lloyd E. Ambrosius, "Post-Cold War Wilsonianism: America's Mission?". *Wilsonianism: Woodrow Wilson and His Legacy in American Foreign Relations*, Palgrave Macmillan, (2002): s. 175.

³⁷ Alex Callinicos, *Emperyalizm ve Küresel Ekonomi Politik*. (İlkay Ata, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi, 2014, s. 270.

oturtan burjuva temsil kurumu radikal olarak dönüşmüştür. İki dünya savaşının taşıdığı bir krizin arkasından biz 1945'den sonra Amerikalıların bu kapitalizm krizine bir devletin birden ziyade kökeni olan sermaye grubunu içine kabul ettiği, bir sermaye grubunun da zenginleşmek, genişletilmiş yeniden üretim sürecine girmek için bir devlete muhtaç olmadığı yeni bir düzenek görüyoruz³⁸.

Ulus devlet imparatorlukları arasındaki rekabete dayalı sistem çökmüştür. Amerikan önerisine göre, hiçbir ulus devlet diğerini yok ederek sınırsız bir birikime ulaşamayacaktır. 1945'ten sonra Amerikan hegemonyasıyla birlikte kapitalizm dönüşmüştür, Amerika'nın liderliğinde yeni bir hegemonyacı düzen ile dünya ekonomisinde yenilenmiş bir büyüme ortaya çıkmıştır³⁹. Amerikan hegemonyası döneminde sermaye uluslararasılaşmıştır. Bir devlet, farklı merkezlerden sermaye gruplarına açılmıştır. Bireysel kapitalistler, birden ziyade ülkede faaliyet göstermişlerdir⁴⁰. Bu dönemde emperyalizm yok olmamıştır, kolektifleşmeye başlamıştır⁴¹. Örneğin, Amerikan sermayesi Berlin'de yatırım yaptığında Alman sermaye sınıfının bir parçası olmaktadır, Amerikan sermayesinin talepleri de Almanların talepleri kadar Alman sermayesinde temsil edilir hale gelmiş olmaktadır.

Amerikan üretim ve tüketim normları uluslararasılaşmıştır. Fordist birikim rejimi etkili olmuştur. Merkez kapitalist dünyada emek sadece maliyet değil, aynı zamanda talep unsuru olmuştur. 1960'ların sonunda yeni sanayileşen ülkeler ortaya çıkmıştır. Emegın devrimci taleplerden vazgeçtiği bir toplumsal uzlaşma bağlamında sermaye birikim rejimlerinde dönüşüm söz konusudur. Sermayenin uluslararasılaşması ağırlıklı bir şekilde devletin uluslararasılaşmasıyla birlikte yürütülmüştür. Yani bütün devletler belirli normları benimsemek ve belirli kurumları oluşturmak açısından çok radikal olarak farklı şeyler yapmak konusunda uzlaşmaktadırlar. Artık burjuvazinin Fransız Devrimi ile birlikte yurttaş hakları içerisinde kendi hegemonyasını tesis etme süreci bitmiştir.

Kolektif emperyalizmin⁴² belirlediği dönemde kendi kaderini tayin meselesinin öznesi sömürge halkları olmuştur. Sömürge halklarının/insanlarının emperyalizme karşı kendi kaderini tayin meselesi ile ilgili talepleri, II. Dünya Savaşı'na kadar gerçekleşmemiştir. II. Dünya Savaşı ise klasik emperyalizmin sona erdiği, kolektif emperyalizmin yükseldiği bir dönemin başlangıcı olarak düşünülmelidir. Sömürgelerin bağımsızlaştığı dönem, kendi kaderini tayin meselesinin Batılı emperyalistler tarafından tanındığı dönem, bu dönemdir.

³⁸ Ali Murat Özdemir, "Kolektif Emperyalizm". *Kolektif Emperyalizm: Mağribden Maşrika Dönüşümün Ekonomi Politikası*. Der: Ali Murat Özdemir, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, (2014): s. 68; Leo Panitch ve Sam Gindin. *Küresel Kapitalizmin Oluşturulması: Amerikan İmparatorluğunun Siyasal İktisadı*, (Ümit Şenesen, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap Yayınları, 2019, s. 26; Engin Sune, "Devlet Biçiminin Yeniden Düzenlenmesinin Aracı Olarak Uluslararası Hukuk: Libya Örneği". *Emperyalizmin Hayaletleri, Küresel Düzenlemenin Bugünü*. Der: Ali Murat Özdemir, İmge Kitabevi Yayınları, 2013, s. 107.

³⁹ Andre Gunder Frank, *Yeniden Doğuş: Asya Çağında Küresel Ekonomi*. (Kamil Kurtul, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2010, s. 340.

⁴⁰ İsmail Aydıngün ve Ali Murat Özdemir. *11 Eylül Küresel Felakete Yerel Yorumlar*. Tan Kitabevi Yayınları, 2012, s. 49-50; Özdemir, "Kolektif Emperyalizm", s. 46.

⁴¹ Özdemir, "Kolektif Emperyalizm", s. 85; Ali Murat Özdemir, "Emperyalizm Uzun Sürer". *Monthly Review Bağımsız Sosyalist Dergi*. Ocak 2017/1, s. 99.

⁴² Özdemir, "Kolektif Emperyalizm", s. 14.

II. Dünya Savaşı'ndan 1990'lara kadar olan dönem, ikinci kuşak kendi kaderini tayin iddiaları ile ilgilidir. Burada biçimsel egemenlik uluslararasılaşmıştır, sömürge statüsünden çıkışlar olmuştur. Kendi kaderini tayin, 1945 öncesinde ancak parçalamaya yönelik cezalandırma eylemi olabilirken; 1945 sonrasında ilgili kapitalist dünyanın birikim stratejisi açısından olumlu bir özellik taşımaktadır. Sermayenin uluslararasılaşması sürecinin yeni gerekliliklerine daha çabuk tepki verilmesinin sağlanması için devlet biçimi değiştirilmektedir.

Sömürgecilik karşıtı hareketlerin başarıya ulaşmasında, pek çok hak kategorisinin hukuk metinlerine girmesinde, az gelişmekte olan ülkelerin kendi doğal kaynakları üzerinde egemenlik kurma çabalarında, bu ülkelerin toplumsal var olma haklarının savunulmasında Sovyetler'in etkisi belirleyici olmuştur. Sovyetler'in etkisiyle, sömürge devletler, kendi kolektif varlıklarına sahip çıkabilmek adına taleplerde bulunmaya başlayabilmişlerdir, sanayileşme ve kalkınma talep edebilmişlerdir. Sovyetler'in bulunduğu dönemde uluslararası hukuk, devletlerin iç düzeyine karışmamıştır.

BM Sözleşmesi'nden farklı olarak MC Sözleşmesi'nde kendi kaderini tayin meselesi yer almamıştır. Bunun nedeni, MC'nin emperyalistler arası rekabeti düzenlemiş olmasıdır. Britanya hegemonyası altında Milletler Cemiyeti'nin takip ettiği Uluslararası Hukuk, Lenin'in saptadığı gibi emperyalistler arası rekabeti düzenleyen bir tür savaş hukukudur⁴³. Sözleşmeyi imzalayanlar, savaşı kazanan emperyalist devletlerdir.

MC döneminde kendi kaderini tayin meselesi bağlamında, İsveç-Finlandiya arasındaki Aaland Sorunu ile ilgili bir karar verilmiştir. İsveç, Aaland'ın kendisiyle birleşmesini istemiştir. Finlandiya egemenlik ve toprak bütünlüğünün korunması gerektiğini belirtmiştir. Komiteye göre toprak üzerinde tasarruf hakkı devletlerin egemenliklerinin bir özelliğidir, uluslararası pozitif hukukta diğer devletlerin herhangi bir devletin bir bölgesinin bağımsızlığını iddia etme hakkı yoktur, benzer şekilde ulusal grupların parçasını oluşturdukları devletten ayrılma hakları yoktur. Buna göre bir grubun bir devletten ayrılması ya da başka bir devletle birleşmesi için mevcut devlet tarafından adil ve etkin garantilerin sağlanamaması durumunun olması gerektiği belirtilerek, kendi kaderini tayin meselesi, devletlerin kendi ulusal egemenlikleri alanında görülmüştür.

Kendi kaderini tayin, Sovyetler Birliği'nin ısrarıyla pozitif bir norm olarak BM Şartı'nda yer almıştır⁴⁴. Bu şekilde kavram ilk kez bir uluslararası hukuk belgesinde ele alınmıştır. Kendi kaderini tayin kavramı ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler Şartı'nda açık bir biçimde iki kere bu kavrama atıfta bulunulur⁴⁵; -Madde 1 (2)⁴⁶ ve Madde 55 (1)⁴⁷-.

⁴³ Özdemir, "Egemenlikteki Dönüşüm, Kendi Kaderini Tayin Meselesi ve Sovyet İhtilali", s. 189.

⁴⁴ Bill Bowring, "Marx, Lenin and Pashukanis on Self-Determination: Response to Robert Knox". *Historical Materialism*. 19 (2), (2011): s. 116.

⁴⁵ Getachew, *İmparatorluktan Sonra Dünyakurmak: Kendi Kaderini Tayinin Yükselişi ve Düşüşü*, s. 126.

⁴⁶ Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak.

⁴⁷ Uluslar arasında halkların hak eşitliği ve kendi yazgılarını kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için gerekli istikrar ve refah koşullarını yaratmak...

1950 tarihli BM Genel Kurul kararında kendi kaderini tayin meselesi ile ilgili olarak İnsan Hakları Komisyonu'ndan bir çalışma yapılması istenmiştir. 1952 tarihli kararda kendi kaderini tayin meselesinin tanınmasının insan hakları açısından ön şart niteliğinde olduğu belirtilmiştir. 1962 tarihli Doğal Kaynaklar Üzerinde Daimi Egemenlik Kararı'nda milletlerin doğal zenginlik ve kaynaklar üzerinde daimi egemenliklerinin, kendi kaderini tayin meselesinin temel bir unsuru olduğu belirtilmiştir. 1960 tarihli Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri ve 1970 tarihli Devletler Arasında BM Şartı'na Uygun Şekilde Dostane Münasebetler Kurma ve İşbirliği Yapmaya Dair Milletlerarası Hukuk İlkeleri Hakkında Bildiri'de sömürgecilğin her türlü sonu ilan edilmiştir.

1966 Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nde kendi kaderini tayin meselesi düzenlenmiştir. İkiz sözleşmelerde kavramdan bir hak olarak bahsedildiği belirtilmelidir. Bu sözleşmelerde kendi kaderini tayin kavramı açısından evrensel bir dil kullanıldığı görülmektedir. Kavramın İkiz Sözleşmeler'de yer almasının, bağlayıcı bir uluslararası hukuk normu karakteri kazandığı belirtilmektedir⁴⁸. Ancak kavramın tatbikine bakıldığında, sömürgeler ve işgal altındaki toplumlarla sınırlandırıldığı iddia edilebilir.

UAD'nin 1970 Namibya, 1975 Batı Afrika Sahrası, 1995 Doğu Timor Adaları kararlarında kendi kaderini tayin meselesinin niteliği bir teamüli hukuk normudur. Söz konusu kararlar, kendi kaderini tayin meselesinin niteliğini belirleyen önemli hukuk belgeleridir. Bu kararlar, meselenin uluslararası hukukun bir parçası haline geldiğini vurgulamıştır.

1980'lerde yeni bir birikim rejimi olarak neoliberal söylem ve küreselleşme ideolojisi gelmiştir. Neoliberalizm, dünya siyaseti ve ekonomisinde belirgin bir etki yaratan yeni bir birikim rejimi olarak ortaya çıkmıştır. Burada devletin ekonomik faaliyetleri sınırlanır ve piyasa güçlerine daha fazla alan açılması önerilir. Serbest piyasa prensiplerine dayalı olarak devletin düzenleyici rolü azaltılır, özelleştirme, serbest ticaret ve sermaye hareketleri teşvik edilir.

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Sovyet sisteminden ayrılan ülkelerin kapitalist sisteme entegre edilmesi, tanınması gibi bir ara sorun ortaya çıkmıştır. Kendi kaderini tayin meselesi ile ilgili olarak sömürgeler dışında bir uygulama ile karşılaşmaktadır. Sovyetler sonrasında 1991 AB Direktifi⁴⁹ kendi kaderini tayin meselesinin işlevini dönüştürmüştür. Buna göre, Sovyetler'den ayrılan ülkelerin demokratik liberal birer devlet olarak tanınabilmeleri için gerçekleştirmeleri gereken belirli şartlar vardır: Demokrasiyi garanti altına alacak kurumlar, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, azınlık grupların haklarının gözetilmesi, işleyen bir serbest piyasa ekonomisi, Birliğin içindeki piyasa koşullarıyla ve rekabet baskılarıyla baş edebilme kapasitesi⁵⁰. Direktife göre tanınmaları gündeme gelen bu devletlerde piyasa ekonomisi başta olmak üzere hukukun üstünlüğü, insan hakları, demokrasi, azınlıkların ve etnik grupların vd.

⁴⁸ Alpözen ve Özdemir, "1977 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası Bağlamında Kendi Kaderini Tayin Meselesi", s. 10.

⁴⁹ Aydıngün ve Özdemir, *11 Eylül Küresel Felakete Yerel Yorumlar*, s. 50; Ezeli Azarkan, "Devletlerin Tanınmasında Dönüm Noktaları: Badinter Komisyonu ve Kosova'nın Tanınması". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1), (2016): s. 176.

⁵⁰ Özdemir, "Uluslararası Hukukun Nesnesi ve Tarihi Üzerine Deneme", s. 103.

haklarına saygı olmazsa, tanımanın gerçekleşmeyeceği hususları belirtilmiştir⁵¹. Direktif Sovyetler sonrası uluslararası güç ilişkileri ve sermaye birikim rejimleri bağlamında istenen devlet biçimini göstermektedir. Bu şartlar burjuva devlet biçiminin temel belirleyenleridir. Benzeri şartlar 1975-1986 AB'nin ilk genişlemesinde ve 1989-1995 genişlemesinde ileri sürülmemiştir⁵². Bu döneme bu sebeplerle üçüncü kuşak tartışmalar denilmektedir.

Bu bağlamda tanıma kurumu önemlidir. 1933 Montevideo Konvansiyonu'nda unsurlar sayılmıştır. Bunlar: Nüfus, toprak parçası, hükümet, diğer devletlerle ilişki kurabilme yeterlidir. Konvansiyon'a göre devletlerin siyasal varlığı, diğer devletlerce tanınmasına bağlı değildir. 1933 ile 1990 arasında tanıma kurumu betimleyicidir, koşul değildir, belirli koşullara sahipse tanıma zorunludur. Tanıma işlemi kurucu değil, açıklayıcıdır, kriterlerin yerine getirilmiş olması yeterlidir. Tanıma kurumu önceki dönemde kurucudur, 1990 sonrasında da kurucudur, diğer devletlerin onayı şartına bağlıdır, kendiliğinden olamaz.

Sovyet sisteminden ayrılan devletler, daha önce federal bir devletin federe kanatlarını oluşturup, önceki devletlerin anayasalarında kendi kaderini tayin meselesine sahip oldukları öngörülmüştür⁵³. Buna göre, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarihinde; 1924, 1936 ve 1977 Anayasaları karşımıza çıkmakta ve bu üç anayasanın her birinde, birlik cumhuriyetlerine kendi kaderini tayin tanınmaktadır⁵⁴.

Sovyetler'den sonra, az gelişmekte olan ülkeler tarafından dışarının talepleri içeriye taşınmaya başlamıştır⁵⁵. Bu yüzden az gelişmekte olan ülkelerin Batı kapitalizminden kaynaklanan taleplere direnebilme kapasitelerinde önemli düşüşler oluşmuştur⁵⁶.

Kosova'nın 2008'de tek taraflı bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka uygunluğu ile ilgili olarak sorulan soru üzerine UAD tarafından uluslararası hukuk kurallarının ihlal edilmediği kararı verilmiştir⁵⁷. Kosova'nın bağımsızlığı ile başlayarak kendi kaderini tayin meselesi, dönüşmektedir. Buna göre devletler, Batılı menfaatler doğrultusunda biçimlenmelidir. Toplumsal oluşumlar, emperyalist müdahalelerin nesnesi olabildikleri ölçüde destek bulmaktadır. Bunlar, kendi farazi topraklarındaki kolektif varlıkları bireysel mülkiyete tahvil sözü vermektedirler. Mikro-milliyetçi oluşumlar bu taleplerini doğal haklara dayandırmaktadır. Mikro-milliyetçilik akımları gibi taleplerle merkezi devlet ekseninin parçalanarak ulus-devletlerin güçsüzleşmesi, yerel menfaati uluslararası menfaat karşısında savunma kabiliyetini iyice azaltmaktadır⁵⁸. Dördüncü kuşak tartışmalarla ilgili olarak kaotik bir süreçle karşılaşılmaktadır. Bu dönemde uluslararası müdahale pratiklerinde ortaya çıkan ve herhangi bir kalıba sokulamayan

⁵¹ Bhupinder S. Chimni, "An Outline of a Marxist Course on Public International Law". *International Law on the Left: Re-examining Marxist Legacies*. Ed: Susan Marks, Cambridge: Cambridge University Press. (2008): s. 59.

⁵² Susan Woodward, "The Political Economy of Ethno-Nationalism in Yugoslavia". *Socialist Register: Fighting Identities: Race, Religion and Ethno-Nationalism*. Vol: 39, (2003): s. 86.

⁵³ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 142.

⁵⁴ Alpözen ve Özdemir. "1977 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası Bağlamında Kendi Kaderini Tayin Meselesi", s. 22.

⁵⁵ Özdemir, "Uluslararası Hukukun Nesnesi ve Tarihi Üzerine Deneme", s. 97.

⁵⁶ Özdemir, "Egemenlikteki Dönüşüm, Kendi Kaderini Tayin Meselesi ve Sovyet İhtilali", s. 198.

⁵⁷ Mehmet Dalar, "Kendi Kaderini Tayin Hakkı Kavramı, Federasyon ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 20 (32), (2015): s. 27.

⁵⁸ Özdemir vd., *Genel Kamu Hukuku Kuramsal Yaklaşım*, s. 115.

çıplak bir şiddet söz konusudur. Kosova'nın bağımsızlığı, dördüncü kuşak içerisindeki uluslararası hukuk kapsamında dayanak aramayan girişimlerin adeta başlangıcı niteliğindedir. Uluslararası hukuk kuralları, esas olarak, güçlü devletlerin ve bu devletlerin uluslararası sistemdeki çıkarlarını kodlamaktadır ve bu doğrultuda yeni gelişmelerin çoğu, güçlü Batılı devletlerin Üçüncü Dünya devletlerinin iç işlerine müdahalelerini haklı çıkarmaya yardımcı olmaktadır⁵⁹.

Tüm dünya Batıların değerleriyle rahatlıkla yatırım yapıp üretilen artı değerlerin veya elde edilen toplumsal kaynakların rahat rahat sürütülmesi olarak sürdürdüğü bir yer olmalıdır. Sovyetler Birliği çöktükten ve fordist birikim rejiminin o dönemde buna uygun olan zemini yıkıldıktan sonra artık üçüncü ve dördüncü kuşak tartışmalar döneminde antiemperyalist bir kendi kaderini tayin kavramı iddiası görülmemektedir. 1990'lardan sonra Batılı emperyalist ülkeler bu kavramı kendi devlet biçimini direkt olarak kullanmışlardır.

Önceki kuşaktan farklı olarak Kosova ve diğerleri federe devlet statüsünde değildir. Kosova ve diğerlerinin önceki dönemde akdedilmiş anayasaya göre ayrılma hakkı yoktur. Kosova ve diğerleri daha önce sömürge statüsünde de değildir.

Dördüncü kuşak tartışmalar döneminde kendi kaderini tayin kavramı, emperyalist gelişmenin ilerlemesi için gerekli olduğu ölçüde, ilgili toplumsal formasyonlar açısından destek bulabilmektedir. Söz konusu toplumsal formasyonlar, hak iddiasında buldukları coğrafyadaki kolektif zenginliklerin kamudan özele geçmesi için sözler verirler. Yine bu dönemde mikro-milliyetçilik kapsamında doğal hak söylemlerine başvurulmaktadır. Kosova'nın bağımsızlığı, dördüncü kuşak içerisindeki uluslararası hukuk kapsamında dayanak aramayan girişimlerin adeta başlangıcı niteliğindedir. Kosova'dan sonra Abhazya, Güney Osetya ve Kırım gibi örnekler de bulunmaktadır.

III. NEOLİBERAL DÖNEMDE KENDİ KADERİNİ TAYİN MESELESİ

Neoliberal birikim dönemi, beraberinde neoliberal devlet biçimlerini de şart koşmaktadır. Neoliberalizm en geniş anlamıyla piyasaların üretimin koordinasyonunda yegane unsur olarak belirlediği ve piyasa menfaatinin toplumsal menfaatin önüne geçtiği bir hale, duruma; dolayısıyla öznesiz bir piyasalaşma/metalaşma sürecine gönderme yapar⁶⁰. Neoliberalizm altında sermayenin hiçbir düzenlemeye tabi olmadığı bir rejim değil, sermayenin küresel hareketini ve kar etmesini en çok kolaylaştıran devlet düzenlemesi biçimidir⁶¹.

Toplumsal formasyonların, devlet biçimlerinin gerektiğinde silah zoruyla değiştirilmesine kadar gidecek şekillerde muhatap olmak durumunda kalabilecekleri, zoraki uyum, haydut devlet ilan etme, otoriter devlet ilan etme, önleyici meşru müdafaa, insani müdahale gibi tehditler oluşmuştur. Yani eskiden convergence/yakınsaklaşma ve uyum gibi birtakım teklifler ve tavsiyeler üzerinden daha biçimsel olarak bağımsız hükümetlerin ilgili devlet biçimini benimsemeleriyle ortaya çıkan bir süreç varken, 1990'lardan sonra zoraki uyum, daha sonra ise

⁵⁹ Bhupinder S. Chimni, "Legitimizing the International Rule of Law". *The Cambridge Companion to International Law*. Ed: James Crawford & Martti Koskenniemi. Cambridge: Cambridge University Press. (2012): s. 294.

⁶⁰ Özdemir, "Kolektif Emperyalizm", s. 29.

⁶¹ Michael Hardt ve Antonio Negri. *Çokluk, İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s. 295-296.

haydut devlet ilan etme ya da otoriter devlet ilan etme tehditleri görülmektedir⁶². İnsani müdahale doktrini, önleyici saldırı doktrini ile birlikte, küresel siyasi egemenlik kurmak amacıyla ortaya çıkan burjuva emperyal uluslararası hukukun ayrılmaz bir parçası olarak icat edilmiştir⁶³.

Az gelişmekte olan devletlerin egemenlikleri sorunsallaştırılır. Az gelişmekte olan devletlerde mikro düzeylere inilir ve yerel yönetimlerin önemi vurgulanır. Ulusal kaynaklar üzerinde egemenlik hakları sorgulanır. Refah ve sosyal benzeri devlet anlayışından iyice uzaklaşılır. Kitlesele eğitim ve sağlık gibi alanlar zayıflatılır. Toplumun kurucu unsuru olan emeğin anayasallaşması dışlanır. Emeğe değil; ancak sermayeye, kolektif kaynaklar üzerinde sınırsız hareket imkanı sağlanır. Hızla ulus altı ölçekte iktidar devredilen bölgesel uzamlardan beklenen, ulusal üstü planda küresel sermaye ile iş birliğine yatkın yapılar sergilemeleridir. Bu şekilde müdahale edilerek biçimleri değiştirmeye zorlanan devletler, sermayenin uluslararasılaşması sürecinin yeni gerekliliklerine çabuk tepki verilmesini sağlamaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra GATT, DTÖ, IMF, DB gibi örgütler kendi koşullarını istedikleri yerlere istedikleri şekilde tatbik etme gücüne sahip olmaya başlamışlardır. Özellikle Uluslararası Para Fonu ve Dünya Ticaret Örgütü, neoliberal reformların gelişmekte olan ülkelere dayatıldığı başlıca araçlar haline gelmişlerdir⁶⁴. Sovyetler Birliği'nin varlığı döneminde egemen devletler arasında uluslararası ittifaklar, BM gibi uluslararası örgütlere üyelik, uluslararası antlaşmalar önemliken; Sovyetler sonrasında bu durum yerini devletlerin iç düzenlerinde yapılacak kapsamlı "reformlara" bırakmıştır⁶⁵.

Sovyetler Birliği çöktükten sonra, neoliberal dönemde, subsidiarite ilkesi, ulus-devletlerin bölgelere parçalanması, bölgelerin merkezle bağlantısının kesilmesi, bölünen bölgelere yetkilerin devredilmesi, yerelliklere özgürlük getirilmesi, yerel kimliklerin korunması, yerellerin merkezle koordinasyonunun parçalanması, sonra yatırım programları ve benzerleri üzerinden yerellerin başka bir merkezle koordinasyonunun tesis edilmesi, ardından da bu yerellerin bölge dışı oluşumlarla ilişkilerinin geliştirilmesi gibi süreçlerle karşılaşmaktadır. Neoliberal dönemde piyasa, devlete tercih edilmektedir; hatta devlet, piyasaya tabi kılınmaya çalışılmaktadır⁶⁶.

IV. MİKRO-MİLLİYETÇİLİK

Bu doğrultuda biçimlenen kendi kaderini tayin meselesi, bu dönemde mikro-milliyetçi bir yapı sergiler. Mikro-milliyetçilik, neoliberal dönemde devletlerin uluslararası sermaye karşısında alması istenen formlar bağlamında, tedavüle sokulmuştur. Mikro-milliyetçiliğin öne çıkmasının nedenlerinden biri de ulus devletlerin küresel ölçekte sermaye dolaşımına müdahale edemeyecek kadar güçsüz olmaları beklentisidir. Sadece emperyalist Batı tarafından uygun görülen politikaları uygulayabilen devlet iktidarlarına ulaşmanın yollarından birisi mikro-

⁶² Ali Murat Özdemir, *Cumhuriyetin Bütün Sabahları: Bilim, Emperyalizm ve Türkiye Üzerine Söyleşi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık, 1. Baskı, 2023, s. 56.

⁶³ Chimni, "An Outline of a Marxist Course on Public International Law", s. 89.

⁶⁴ Mayo Toruno, "The Rhetoric and Economics of Neoliberalism". *G. Ü. İİBF Özel Sayısı*. (2002): s. 189-190.

⁶⁵ Woodward, "The Political Economy of Ethno-Nationalism in Yugoslavia", s. 86.

⁶⁶ Adam Harmes, "The Rise of Neoliberal Nationalism". *Review of International Political Economy*, 19:1, (2012): s. 64-65.

milliyetçiliktir. Mikro-milliyetçilik emperyalizmin araçlarından birisidir⁶⁷. Dolaylı olarak aynı amaç ve işlevlere hizmet eden başka söylemler de vardır: çoğulcu demokrasi, demokratik özerklik, kimliklere saygı talebi, çokkültürcülük, güçlü yerel yönetimler.

Mikro-milliyetçilik kavramı, akademik doktrinde ilk kez 20. yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlamıştır. Mikro-milliyetçilikteki ‘mikro’ terimi, milliyetlerin daha geniş bir uluslaşma projesine sahip egemen bir devletin parçası olduğuna dikkat çeker⁶⁸. Mikro-milliyetçilik, belirli bir devletin daha geniş ekonomik ve politik sisteminden ayrılma eğilimi ile sergilenen çeşitli mikro-ulusal faaliyetler koleksiyonunu destekleyen düşünceler topluluğudur⁶⁹. Mikro-milliyetçilik, devlet içerisinde daha küçük bir parçanın uluslaşma projesi, ayrılma eğilimi, bir tür özerklik olarak tedavüle sokulmuştur.

Küreselleşmenin mikro-milliyetçiliği artırdığı belirtilmiştir. Sönmez Selçuk’a göre; küreselleşme, toplumsal ve özellikle de ekonomik alanda ulus-devleti adeta işlevsizleştirmekte, bu süreçte ulus-devletin işlevleri azalmakta, yoksullaşma artmakta, ulusal pazar yerini uluslararası pazara bırakmakta, uluslararası sermayenin çıkarına hareket edilmekte, bu sebeplerle mikro-milliyetçilikler artmaktadır⁷⁰. Küreselleşme ideolojisinde uluslararası sermaye her yerde yayılarak siyasal bir güç haline gelir, bu sebeple devlet içindeki farklı kimliklere ayrıcalıklar tanınabilir. Küreselleşme ideolojisinde uluslararası sermayenin yerkürenin her tarafına yayılması, bu sermayenin bu şekilde her yerde siyasal bir güç haline gelmesi, bunun önündeki engel olan ulusal sınırların aşılması, bu bağlamda milli değerlerin yapıbozumuna uğratılabileceği, her bir devletin içindeki farklı etnik kimliklere kültürel ve politik ayrıcalıklar tanınması, çoğunluğun, çoğulculuğun, çeşitliliklerin desteklenmesi ve benzeri hususlar bulunmaktadır⁷¹.

Mikro-milliyetçiliği oluşturan etnik çatışmalar, kabileler arası gerginlikler, medeniyet çatışmaları, kimlik politikaları, Sovyetler sonrasında uluslararası güç sistemini doğrudan etkilemiştir⁷². Sovyetler Birliği sonrasındaki süreçte etnik gruplar arasında kimlik arayışlarının hızlandığı görülmektedir. Kimlik politikalarının güçlenmesiyle birlikte uluslararası sistem, artan bir şekilde etnik ve kültürel çeşitlilik üzerinde odaklanmaya başlamıştır.

Tarihsel doğal hak söylemleri, genelde emperyalizmin işine yarayacak gruplar için üretilmektedir, yaramayacak gruplar için böyle bir tarih üretimi olmamaktadır. Bu söylemler emperyalizme karşı olan veya onun hakimiyetine direnen gruplar için nadiren veya hiç üretilmemektedir. Emperyalist güçler, hakimiyetlerini meşrulaştırmak ve halkları sömürmek için

⁶⁷ Ebubekir Aykut, “Marksizm, İnsan Hakları ve Uluslararası Hukuk”. *Emperyalizmin Hayaletleri: Küresel Düzenlemenin Bugünü*. Der: Ali Murat Özdemir, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, (2013): s. 129.

⁶⁸ Sanjib Baruah, “‘Ethnic’ Conflict as Stat-Society Struggle: The Poetics and Politics of Assamese Micro-Nationalism”. *Modern Asian Studies*, 28, (1994): s. 650.

⁶⁹ Robert Istok ve Stefania Novakova. “Micronationalism as a Phenomenon of the Present”. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis Et Naturae Universitas Presoviensis, Prirodne Vedy, Folia Geographica*, Volume: 56, No:1, (2014): s. 46.

⁷⁰ Senem Sönmez Selçuk, “Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (3), (2012): s. 129.

⁷¹ M. Zeki Duman, “Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük”. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. C. II, No. 1, Nisan, (2009): s. 97.

⁷² Woodward, “The Political Economy of Ethno-Nationalism in Yugoslavia”, s. 89.

tarihsel olarak doğal hak söylemlerini kullanırlar. Örneğin, sömürgeleştirilmiş halkların tarihleri ve kültürleri genellikle aşağılanmıştır.

Uluslararası sermaye tarafından yereldeki pazarlarda tam olarak hakimiyet kurulması için emperyalizm mikro-milliyetçilik söylemleri ile ulus devletlerin etnik olarak parçalara ayrılmasını hedeflemektedir. Emperyalizm, mikro-milliyetçilik söylemleri ile ulus-devletlerin etnik olarak parçalara ayrılmasını hedeflemektedir. Bunun temel nedeni, uluslararası sermaye tarafından yereldeki pazarlarda tam olarak hakimiyet kurulmasıdır. Mehmet Ali Güller, emperyalizmin “yeni dünya düzeni” diyerek “ulusal devletlere” savaş açmasının ve ulusal devletleri etnik ve mezhepsel zeminde parçalara ayırmaya çalışmasının nedeninin, tek pazarı bölerek, parçalı pazarlara kolayca egemen olmak olduğunu, serbest piyasa ekonomisi denilerek gümrük duvarlarının indirilmesi ve serbest kambiyo rejimi denilerek emperyalist paranın pazarda yavaş yavaş etkili hale getirilmesinin de bu yüzden olduğunu ifade etmiştir⁷³.

Hobsbawm’a göre, neoliberal dönemde milliyetçi hareketlere bakıldığında, devlet kurulmasından ziyade, devletlerin parçalanması durumları öne çıkmaktadır. Bugün milliyetçilik, Hobsbawm’ın görüşüne göre, zamanımızın bölünebilir milliyetçileri olarak tanımladığı bir süreçte, mevcut devletleri daha küçük devletlere bölmeye yönelik oldukça amaçsız bir eğilimdir⁷⁴. Arrighi de, ulus-devletlerin gücünün giderek bozulmasının bir nedeninin de farklılık ve kimlik olguları üzerine gittikçe daha fazla vurgudan doğan “aşiretçilik” olduğundan bahsetmektedir⁷⁵.

Mikro-milliyetçilik her zaman kendi iddialarını kendi kaderini tayin meselesi altında ortaya koymayabilir. Bu bağlamda mikro-milliyetçi söylemin kendini açığa vurduğu noktalardan bahsedilebilir. Bu noktalar arasında çoğulcu demokrasi, demokratik özerklik, kimliklere saygı talebi, bölgencilik, çokkültürcülük/çokkültürlülük, güçlü yerel yönetimler gibi söylemler bulunmaktadır.

Çoğulcu demokrasi söylemine bakıldığında hakim anlatıda, çoğunluğun mutlak hakimiyetinin reddedildiği belirtilmektedir. Bu söylemde azınlıklar ve hakları önemlidir. Buna göre azınlıkların çeşitli siyasal ve kültürel hakları bulunmaktadır. Neoliberal dönemde çoğulculuk, önemli bir değer olarak ileri sürülmekte, bu haliyle çoğulculuk, ulus esaslı toplumsal bütünlüğü tehdit etmekte, bunun yerine mikro-milliyetçi çoğulculuğa sıcak bakılmaktadır⁷⁶.

Mikro-milliyetçiliğin kendini açığa vurduğu söylemlerden bir diğeri de demokratik özerklik kavramıdır. Demokratik özerklik söylemine bakıldığında hakim anlatıda halkların yerelde söz ve karar sahibi olmasından bahsedilmektedir. İç kendi kaderini tayin hakkının milliyetçi yönünün uygulanması genellikle özerklikle ilişkilendirilmiştir⁷⁷. Burada özellikle idarenin temel mekanizmalarının (milli eğitim, sağlık, orman, tarım, sanayi, enerji ve diğerleri)

⁷³ <https://www.cumhuriyet.com.tr> adlı sitede 23 Aralık 2021 tarihli Mehmet Ali Güller tarafından yazılan “Tek devlet, iki para” adlı köşe yazısından alınmıştır.

⁷⁴ James Morris Blaut, *The National Question: Decolonizing the Theory of Nationalism*. London and New Jersey: Zed Books Ltd. 1987, s. 101.

⁷⁵ Arrighi, *Uzun Yirminci Yüzyıl: Para Güç ve Çağımızın Kökenleri*, s. 122.

⁷⁶ Sönmez Selçuk, “Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler”, s. 129.

⁷⁷ Gunter Lauwers & Stefaan Smis. “New Dimensions of the Right to Self-Determination: A Study of the International Response to the Kosovo Crisis”. *Nationalism and Ethnic Politics*. 6 (2), (2000): s. 61.

yerleştirilmesi düşüncesi içerisinde sermayenin önündeki engellerin kaldırılmasının amaçlandığı görülmektedir. İdari mekanizmalar yerleştirildiği ölçüde kamu hizmetleri özelleştirilerek piyasaya teslim edilebilecektir.

Mikro-milliyetçiliğin kendini açığa vurduğu noktalardan bir diğeri ise kimliklere saygı talebidir. Kimliklere saygı talebi içerisinde ileri sürülen hususların temel özelliği farklılıkların tanınmasıdır. Burada farklılıklar öne sürülmektedir. Farklılıkların tanınması talepleri ile birlikte farklı milliyet, etnisite, ırk, toplumsal cinsiyet bayrakları altında harekete geçirilen grupların mücadeleleri ile karşılaşmaktadır ve buradaki grup kimlikleri, siyasi seferberliğin başlıca aracı olarak sınıf mücadelesinin yerini almaktadır⁷⁸.

Bölgecilik söylemi doğrultusunda ileri sürülen hususlar da işlevleri bağlamında mikro-milliyetçilik kavramı içerisine yerleştirilebilir. Anıl Çeçen'in bölgecilik ve mikro-milliyetçilik arasındaki ilişkiyi gösteren yaklaşımları bu bağlamda önemlidir. Anıl Çeçen'e göre, dünya haritasında yer alan ülke ve bölgelerin birbirleriyle olan kesişmelerine göre, bölgecilik küçük ve büyük ölçeklerde olmak üzere, başlıca iki ana eğilim doğrultusunda gündeme gelmektedir. Var olan devlet yapıları genel olarak ulusal yapılanmalar olduğu için, büyük bölgecilik ulus ötesi bölgeler, küçük bölgecilik ise ulus altı bölgeler olarak algılanmaktadır. Avrupa merkezli siyasal oluşumlar ya da akımlar da daha çok ulus altı bölgeciliği öne çıkaran bir mikro devletçilik gündeme gelmekte ve ulus-devletlerin sınırları içerisinde yer alan belirli bölgeler bu ülkelerin sınırları dışına çıkarak, daha küçük bir devletçiliğe mikro bölgecilik akımı sayesinde ulaşmaya çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda etnik ve mezhepsel kökenli toplulukları sınırları içinde yaşadıkları ulus-devletlerin merkezlerine karşı isyan ettirilerek mikro-milliyetçilik üzerinden mikro devletçiliğin önü açılmak istenmekte ve bu doğrultuda, bir anlamda eyalet devletçikleri olarak görülebilecek küçük devletler yaratılarak ulus-devletler parçalanmaktadır. Küresel sermaye, kendi teknelci şirketlerini büyütürken, ulus altı bölgecilik oluşumlarını etnik kışkırtmalar ya da mezhepler arası din savaşları ile geliştirerek sonuç almaya çalışmıştır.⁷⁹

Basit bir anlatımla birçok farklı kültürün bir arada yaşadığı toplumu tanımlayan çok-kültürcülük/çokkültürlülük söylemi de mikro-milliyetçiliğin kendisini ortaya çıkardığı alanlardan bir diğeridir. Liberal düşüncede "çokkültürlülük" kavramıyla ifadesini bulan çok-etnili devlet düzeni, ulusun çeşitli etnik grupların birlikteliğinden oluştuğunun resmen kabul edilmesini ve bu çok-etnililiğin devletin kurumsal ve idari teşkilatlanmasında temsil edilmesini öngörür⁸⁰. Çokkültürcülük/çokkültürlülük politikaları postmodernizmin farklılık ve çoğulculuğu teşvik eden toplum düzeni fikrinden beslenirler, tikel benliğe ve kültürel kimliğe aşırı vurgu yaparlar, kimlikleri farklılaştırarak onları heterojenleştirmeye çalışırlar, bunlarla birlikte kültürleri parçalamak suretiyle küresel kapitalizmin önündeki ulusal/yerel sınırları/engelleri kaldırmayı hedeflerler⁸¹. Çokkültürcülük/çokkültürlülük bağlamında D'Souza tarafından

⁷⁸ John S. Saul, "Identifying Class, Classifying Difference". *Socialist Register: Fighting Identities Race, Religion and Ethno-Nationalism*. Ed: Leo Panitch ve Colin Leys, Vol: 39, (2003): s. 354.

⁷⁹ <https://stratejiguvenlik.com> adlı sitede Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN'in Atatürk Modeli ile Türkiye'nin Bölgeselleşmesi çalışmasından derlenmiştir (21.06.2022 tarihinde siteye erişilmiştir).

⁸⁰ Şener Aktürk "Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler". *Doğubatu Der-gisi*, Sayı: 38, (2006): s. 44.

⁸¹ Duman, "Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük", s. 93.

kültürel dönüş kavramından da bahsedilmiştir. Buna göre, kültürel dönüş denen kavram, kendi kaderini tayin ile ilgili görüşün dikkatini sınıflardan, kapitalizmden ve yapısal analizden çekerek kimliklere, kültüre ve öznelliğe kaydırmıştır. Diğer taraftan da Üçüncü Dünya toplumlarını anlamak için kültürel mercekle kullanılırken, böylece buralarda dini ve etnik çatışmalar çıkmıştır ve bu çatışmalar ise emperyalist güçler için müdahale edilebilecek bir ortam yaratmıştır⁸².

Mikro-milliyetçiliğin kendini açığa vurduğu bir diğer söylem ise güçlü yerel yönetimler söylemidir. Güçlü yerel yönetimler söylemi çerçevesinde ulus-devletlerin egemenlikleri tartışılmaya açılmış durumdadır. Daha demokratik olunacağı ileri sürülerek, merkezdeki gücün yerellere dağıtılması beklenmektedir. Küreselleşme ile hareketliliği artan uluslararası sermaye, yerel yönetimlerin karar alıcılarının daha da güçlenmesini istemektedir. Naisbitt'e göre, ekonomik küreselleşme büyük sermayenin daha küçük ekonomik birimler halinde adem-i merkeziyetçiliğe yol açtığı gibi, devletlerin parçalanmasına ve binlerce yeni ülkenin yaratılmasına yol açacaktır⁸³.

Federalizm, tek bir ülkede farklı siyasi yargı alanları sağladığından, ticaret ve sermaye hareketliliği üzerindeki sınırlamalardan kurtulmak için neoliberal dönemde desteklenmektedir⁸⁴. Bu bağlamda federalizmin yerel ve bölgesel taleplere daha iyi yanıt verebilen ve daha demokratik bir yapı sergileyen bir devlet biçimi olacağı hakim anlatıda sıklıkla savunulmaktadır.

Sovyetler'in bulunmadığı küresel düzlemde ABD tarafından başlatılan şu savaşlara şahit olunmuştur; 1991'de Körfez Savaşı, 1999'da Kosova Savaşı, 2001'de Afganistan Savaşı, 2003'te Irak Savaşı, 2011'de Libya Savaşı ve 2011'de Suriye Savaşı. ABD'nin Suriye'deki varlığının nedeni, Kürt koridoru projesinin mikro-milliyetçi bir plan olarak geliştirilmesidir. Suriye, Basra petrolünü Akdeniz'e taşıyan bir köprü görevi görmektedir. YPG'ye lojistik destek, ekonomik destek, askeri eğitim, danışmanlık, silah tedariki sağlanmaktadır.

Suriye'de mikro-milliyetçi bir kolektivite olarak PYD/YPG'nin varlığı dikkati çekmektedir. Kendi kaderini tayin kavramı, bu doğrultuda Suriye'de de belirtilen oluşumlar tarafından dillendirilmektedir. Kavramın KCK (Koma Civaken Kürdistan – Kürdistan Halklar Topluluğu) Sözleşmesi'nde⁸⁵ yer alması konu açısından örnek olarak ele alınabilir. Sözleşmeye göre

⁸² D'Souza, "Imperialism and Self-Determination: Revisiting the Nexus in Lenin", s. 67.

⁸³ John Ishiyama, "Does Globalization Breed Ethnic Conflict?". *Nationalism and Ethnic Politics*. 9 (4), (2004): s. 3-4.

⁸⁴ Harmes, "The Rise of Neoliberal Nationalism", s. 66-67.

⁸⁵ Önsöz bölümünde "Kürdistan içinse kendi kaderini tayin etme hakkı, milliyetçi temelde devlet kurmak değil, siyasi sınırları sorun yapmadan ve sınırları esas almadan kendi demokrasisini kurma hareketidir. İran'da, Türkiye'de, Suriye'de ve hatta Irak'ta oluşacak bir Kürt yapılanmasında tüm Kürtler bir araya gelerek kendi federasyonlarını, birleşerek de üst konfederalizmi oluştururlar." ifadeleri kullanılmıştır.

Başlangıç bölümünde "Koma Civaken Kürdistan Önderi, 'Ben ulusların kendi kaderini tayin hakkını şöyle anlıyorum: Bu hak, kendi demokrasisini ve devlet olmayan kendi yönetimini kurma hakkıdır. Devlet olmayan toplulukların köylerde, mahallelerde ve şehirlerde kendi sorunlarını kendileri tartışarak kararlaştıracakları ve çözecekleri bir model kurma hakkıdır. Demokratik ulus-devletin yarattığı bireye dayanmaz. Ulus-devletin yarattığı birey köledir. Devletin birey yaratması, vatandaş yaratması bütün kilitlenmelerin sebebidir. Demokratik ulus, topluluk ve bireylerin kendi yerel gerçeklikleri doğrultusunda sorunlarını tartıştığı ve çözüm ürettiği modeldir. Bizim hedefimiz devlet değil, demokrasiyi kurmaktır. Ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı milliyetçi temelde devlet

Kürdistan için bir kendi kaderini tayin etme meselesinin olduğu belirtilmektedir. Bu hakkın mekansal uzantısı olarak sırasıyla İran, Türkiye, Suriye ve Irak ülkeleri belirtilmiştir. Hakkın içeriği muğlak bırakılarak, demokrasi ve yönetim kavramları bu içeriği doldurmak amacıyla kullanılmıştır. Ele almakta olunan kendi kaderini tayin kavramının içinde bulunan neoliberal dönemde demokratik devlet modelinin dayatılması açısından ele alındığında, söz konusu sözleşmede demokrasi kavramının sıklıkla kullanılmasının normal olduğu belirtilmelidir. Kavramla ilgili olarak Suriye'deki yaklaşım PYD (Partiya Yekitiya Kürdistan – Kürdistan Demokratik Partisi) tarafından sürdürülmektedir.

ABD'nin kendi ülkesinden bu kadar uzakta Suriye'deki varlığını sürdürmesinin nedeni, Kürt koridoru projesinin mikro-milliyetçi bir plan olarak geliştirilmesidir. Bu plan doğrultusunda ne hedeflenmektedir? ABD'nin küresel üstünlük iddiası vardır. Bu bağlamda çeşitli yerlerde çıkarları söz konusudur. Suriye'de de bu anlamda çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. ABD, küresel hegemonya ve bölgedeki çıkarları doğrultusunda Kürtlerle ittifak halinde, ancak kendi denetiminde bir Kürt yapılanması kurmak istemektedir. ABD tarafından çeşitli kavramlar, bölgedeki varlık nedenini açıklamak için servis edilmektedir. Bölge ülkeleri için insan hakları, demokrasi, özgürlük, hukuk devleti, sivil toplum, piyasa ekonomisi gibi liberal kavramlar sıklıkla kullanılmaktadır. Bu kavramlar bölgedeki ülkelere entegre edilmelidir. Bu şekilde ülkeler, ekonomik, siyasi ve toplumsal olarak dönüşeceklerdir. Bunlar gerçekleştirilken tabi ki bölgedeki Amerika politikaları ile uyumun tam olarak sağlanması da çok önemli bir hedeftir. ABD tarafından GOKAP (Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi) bu şekilde kullanıma sokulmuştur. Bu projeye göre Türkiye de çevre ülkeler için bir model olarak ileri sürülmüştür.

Suriye'deki mikro-milliyetçi kolektivitelerden Kürtler, ABD için neden ayrıca önemlidir? Buna verilecek öncelikli yanıt hiç şüphesiz enerji olacaktır. Orta Doğu'da petrolün ve doğalgazın yoğunlaştığı bölgelere Kürtler yakın durumdadır. Kürtlerin belirli kısımları tarafından mikro-milliyetçi söylemler emperyalizm ile uyumlu bir şekilde ileri sürülmeye devam edilmektedir. Kürtlerin içerisinde mikro-milliyetçi söylemleri benimseyenler bu bağlamda kendilerine ait bir ulus-devlet hayali kurmaktadır. ABD tarafından bu durum bilinmektedir. Önceki bölümlerde incelendiği üzere, mikro-milliyetçi söylemler kullanılarak, bu söylemi benimseyenlerin büyük devletler tarafından bölgesel politikalara dahil edildikleri görülmektedir. Bölge bağlamında bu durum tarihsel olarak da bilinmektedir. Sevr Antlaşması bu noktada dikkati çekmektedir. İngiltere tarafından Sevr Antlaşması'na bölgede Kürdistan kurulması için bir madde koydurulmuştur. Çünkü o dönemde petrol, bölgede hayati önemde unsurlardan biri haline gelmeye başlamıştır. Kürdistan projesi ile bölgede sermayenin çıkarları daha kolay gözetilecek ve bölge daha iyi denetlenebilecektir. Benzer politikalar Kürt koridoru projesi için de

---

kurmak değil, siyasi sınırları sorun yapmadan ve sınırları esas almadan kendi demokrasilerini kurma hakkıdır. Kürdistan için üç hukuk geçerli olur: AB hukuku, üniter devlet hukuku, demokratik konfederal hukuk. Üniter devletlerin bizim demokratik hukukumuzu tanımaları halinde biz de onların hukukunu tanırız' diye ifade ediyor." hususları belirtilmiştir.

Madde 9 Topluluk ve Dayanışma Hak ve Özgürlükleri kısmında "Halkların Kendi Kaderini Tayin Hakkı esas alınır. Her toplum ve halkın başka toplum ve halklarla demokratik, eşit, özgür, bir arada yaşamak kadar demokratik, bağımsız geleceğini belirleme hakkı o topluluk veya halk tarafından belirlenir. Baskı, asimilasyon, imha ve sömürgecilğe karşı topluluk ve halkların direnme hakkı meşru bir hak olarak kabul edilir." ifadesi geçmektedir.

geçerlidir. ABD söz konusu proje ile bölgede denetimi daha iyi sağlayabilecektir. Basra Körfezi ile Akdeniz arasındaki bölge, enerji açısından adeta istasyon işlevi görmektedir.

Washington tarafından Ortadoğu'nun ve çevresindeki bölgelerin stratejik kontrolü hedeflenmektedir⁸⁶. Orta Doğu bölgesinin siyasi, sosyal, ekonomik ve benzeri açılardan çok geri kalmış durumda olduğu gelişmiş Batılı merkez ülkeler tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Bu bölgelerde bu yüzden terör örgütlerinin kolaylıkla gelişebildiği, bölgedeki demokrasi eksikliğinin bu durumu ortaya çıkardığı da yine ABD gibi devletler tarafından iddia edilmektedir. Bu sebeptendir ki, bölgeye acilen barış ve demokrasi getirilmelidir. ABD tarafından bölgede demokratik rejimlerin kurulması bu yüzden hedef olarak belirlenmiştir.

Mikro-milliyetçilik bağlamında, ABD ile PYD/YPG (PKK/YPG'nin Amerika'nın yönlendirmesiyle 2015'te SDG adı altında da faaliyet gösterdiği görülmektedir) ilişkisi çok boyutlu olarak sürdürülmektedir. ABD'nin YPG'ye lojistik destek, ekonomik destek, askeri eğitim ve danışmanlık ve silah tedariki gibi çok boyutlu açık desteği olduğu bilinen bir durumdur⁸⁷. Lavrov, ABD'nin Suriye'yi parçalamak için Kürt kartını oynayarak YPG'nin etnik ayrılıkçı politikalarına zemin hazırlayan tehcir ve nüfus nakli politikalarına göz yumduğunu belirtmiştir⁸⁸.

SONUÇ

Liberal görüşlere göre, kendi kaderini tayin doğal bir hak olarak ileri sürülebilmektedir. Liberalizme göre, kendi kaderini tayin hakkı evrensel insan haklarından biridir ve her bireyin doğuştan sahip olduğu temel bir hak olarak kabul edilir. Bu hak, tüm insanlar için geçerlidir ve zaman veya mekana bağlı değildir. Liberal demokrasilerde bireylerin ve toplulukların kendi kaderlerini belirleme hakkı, demokratik süreçler aracılığıyla gerçekleşir.

Marksist görüşlere göre ise kendi kaderini tayin kavramı, üretim ilişkileriyle olan ilişkisi ile ele alınmaktadır. Marksist teoriye göre toplum, sınıf mücadelesi üzerine kuruludur. İşçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki bu mücadele, üretim araçlarının kontrolü ve toplumsal kaynakların dağılımı üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Marksistler, emperyalizm ve sömürgecilik gibi kapitalist sistemlerin ürettiği eşitsizlik ve sömürü biçimlerine karşı çıkarlar. Bu bağlamda, kendi kaderini tayin meselesi, sömürge halklarının ve bağımlı sınıfların özgürlüğünü elde etme mücadeleleriyle yakından ilişkilendirilir.

Kendi kaderini tayin kavramının üretim ilişkileriyle olan ilişkisi düşünüldüğünde, tarihsel olarak hangi dönemlerde nasıl biçimlendiğinin tartışılması, kavramın değişen içerik ve tabikatının anlaşılması açısından çok önemli bir diğer boyuttur. Bu bağlamda Prof. Ali Murat Özdemir'in belirttiği olduğu birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak tartışmaları tarihsel dönüm noktaları olarak belirlenmiştir.

⁸⁶ John Bellamy Foster, "Küreselleşmiş Tekelci-Finans Kapitalin Yeni Emperyalizmi". *Monthly Review Bağımsız Sosyalist Dergi*. Ocak 2017/1, s. 36.

⁸⁷ Mehmet Seyfettin Erol ve Kadir Ertaç Çelik. "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği". *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*. 2 (2), (2018): s. 33.

⁸⁸ Emir Abbas Gürbüz, "Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye Desteğinin Uluslararası Sorumluluk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi". *Güv. Str. Derg.* 17 (40), (2021): s. 903.

Lenin'in ileri sürdüğü "En Zayıf Halka Tezi" yaklaşımının, kendi kaderini tayin kavramının birinci kuşakta içeriğini göstermesi açısından çok yardımcı olduğu düşünülmektedir. Çevreden merkeze artık transferinin kesilmesi, çevrenin kendi kolektif zenginliklerini metalaştırmaması, sömürülen toplumların kendi kaynaklarını kullanabilmeleri, kavramın bir dünya devrimi stratejisi olması, anti-emperyalist olma koşulu ve proleter dayanışmaya destek verme koşulu başlıkları yardımıyla incelenen Lenin'in söz konusu yaklaşımı, uluslararası güç ilişkileri içerisinde kendi kaderini tayin kavramının nasıl ele alınabileceğini stratejik olarak göstermiştir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel güç ilişkilerinin dönüşümü ile birlikte kendi kaderini tayin kavramında da önemli biçimlenmeler olduğu tarafımızca düşünüldüğünden, 1990'lara kadar olan tarihsel süreç, kendi kaderini tayin kavramı ile ilgili olarak ikinci kuşak tartışmalar olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde iyice hakimiyet kurmaya başlayan Amerikan hegemonyası, kapitalist dünyanın birikim stratejisi olarak belirlemiştir.

Kendi kaderini tayin kavramı üzerinde bu dönemde Sovyetler'in etkisi muazzam olmuştur. Sovyetler'in desteklediği sömürgecilik karşıtı hareketler başarıya ulaşmıştır. Yine Sovyetler'in desteği ile pek çok hak kategorisi hukuk metinlerine girmiştir. 1966 tarihli BM Sözleşmeleri, 3. Deniz Hukuku Sözleşmesi bu metinlerden sadece bazılarıdır. İktisadi ve sosyal birçok hak yine söz konusu metinlerde kabul edilmiştir. Üçüncü Dünya'nın kendi doğal kaynakları üzerinde egemenlik çabalarının yer aldığı, toplumsal var olma hakkının savunulduğu BM Genel Kurulu Kararları da yine bu dönemde Sovyetler'in etkisiyle biçimlenmiştir.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, kendi kaderini tayin kavramında belirli değişiklikler göze çarpmaktadır. Bu yüzden Sovyetler Birliği sonrasındaki dönem, kavramla ilgili olarak üçüncü kuşak tartışmalar olarak isimlendirilmiştir.

Kosova'nın bağımsızlığı ve sonrası gelişmelerin kavramı yoğun bir şekilde biçimlendirdiği düşünüldüğünden, bu dönem de dördüncü kuşak tartışmalar olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde devletler, Batılı menfaatler doğrultusunda biçimlenmektedirler. Kosova başta olmak üzere bağımsızlıklarına kavuşan devletler ya da kavuşma iddialarında bulunan toplumsal siyasi oluşumlar, bir önceki dönemden farklı olarak federe devletler statüsünde değillerdir. Kosova başta olmak üzere bağımsızlıklarına kavuşan devletlerin ya da bağımsızlık iddiasında bulunan toplumsal siyasi oluşumların önceki dönemde akdedilmiş anayasalara göre ayrılma hakkı bulunmamaktadır. Bu devletlerin ya da bağımsızlık iddialarında bulunan toplulukların söz konusu iddiaları, daha önce sömürge statüsünde olanların ayrılma talepleri olarak da değerlendirilememektedir, çünkü bu toplulukların hiçbiri sömürge statüsünde değildir.

Dördüncü kuşak tartışmalar döneminde Kosova ve Kosova sonrasındaki kendi kaderini tayin iddialarında bulunan söz konusu topluluklar, emperyalist müdahalelerin nesnesi olabildikleri ölçüde, kendi kaderini tayin kavramı ile ilgili destek bulabilmektedirler. Yine bu dönemde kavramla ilgili iddiaları ileri süren toplumlar kendi farazi topraklarındaki kolektif varlıkları bireysel mülkiyete tahvil sözü vermektedirler. Bu çerçevede bu toplulukların mikro-milletlerin uydurma doğal haklarından başka dayanaklarının olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Neoliberal dönemde kavram ile ilgili olarak mikro-milliyetçilik kavramının kullanımda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mikro-milliyetçilik kavramı ideolojik olarak bir devlet

içerisindeki daha küçük toplulukların uluslaşma projesi olarak anlaşılmaktadır. Bu konuda sadece mikro-milliyetçilik kavramının değil, benzer amaçlar taşıyan demokratik özerklik, çokkültürlülük/çokkültürcülük, yerellere özgürlük, güçlü yerel yönetimler, çoğulcu demokrasi, kimliklere saygı talebi, bölgecilik gibi kavramların da kullanımda olduğu belirlenmiştir.

Emperyalizm ile mikro-milliyetçilik arasındaki ilişkinin tespiti de çalışma açısından önemli bir diğer husustur. Emperyalizm sermayenin genişletilmiş yeniden üretimi sürecinde kendi işine yarayacak farklı etnik, dini, kültürel, siyasi oluşumlar için uydurma bir tarih oluşturabilmektedir. Bu uydurulan söylemler üzerinden söz konusu toplumsal oluşumların içerisindeki buldukları ulus-devletlerden ayrılma girişimlerinde buldukları görülmektedir. Bunun temel nedeni olarak uluslararası sermayenin yerel pazarlara tam olarak hakimiyet kurması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Suriye’de mikro-milliyetçi taleplerde bulunan, bu talepleri silahlı unsurları ile ileri süren PYD/YPG’nin varlığının, emperyalist güçler açısından önem taşımasının sebebi buradaki enerji kaynaklarıdır. İnsan hakları söylemi Suriye’ye yapılan her türlü müdahalenin meşrulaştırılmasında bir araç niteliğini haizdir. Bu bağlamda Suriye’de oluşturulmaya çalışılan Kürt koridoru adı verilen proje, mikro-milliyetçi bir uygulamadır. Söz konusu oluşum kendi toplumsal kaynaklarını emperyalist devletlerin çıkarına kullandığı ölçüde, bu oluşumun sözde bağımsızlık iddiaları desteklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aglietta, Michel. *A Theory of Capitalist Regulation*. Verso, 1987.
- Ahmad, Aijaz. "Imperialism of Our Time". *Socialist Register: The New Imperial Challenge*, Ed., Panitch, Leo ve Colin Leys. Vol: 40 (2004): (s. 43-62).
- Aktürk, Şener. "Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler". *Doğubatu Dergisi*, Sayı: 38, (2006): (s. 23-53).
- Alpözen, İrem ve Ali Murat Özdemir. "1977 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası Bağlamında Kendi Kaderini Tayin Meselesi". *Hacettepe HFD*, 12 (1) (2022): (s. 1-36).
- Ambrosius, Lloyd. E. "Post-Cold War Wilsonianism: America's Mission?". *Wilsonianism: Woodrow Wilson and His Legacy in American Foreign Relations*, Palgrave Macmillan, (2002): (s. 175-181).
- Anderson, Perry. *Lineages of the Absolutist State*. New York: Verso, 1974.
- Anievas, Alexander ve Kerem Nişancıoğlu. *Batı'nın Egemenliği Nasıl Kuruldu? Kapitalizmin Jeopolitik Kökenleri*. (Çağdaş Sümer, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap, 2020.
- Arrighi, Giovanni. *Uzun Yirminci Yüzyıl: Para Güç ve Çağımızın Kökenleri*. (Recep Boztemur, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2016.
- Aydınğün, İsmail ve Ali Murat Özdemir. *11 Eylül Küresel Felakete Yerel Yorumlar*. Tan Kitabevi Yayınları, 2012.
- Aykut, Ebubekir. "Marksizm, İnsan Hakları ve Uluslararası Hukuk". *Emperyalizmin Hayaletleri: Küresel Düzenlemenin Bugünü*. Der: Ali Murat Özdemir, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, (2013): (s. 121-156).
- Azarkan, Ezeli. "Devletlerin Tanınmasında Dönüm Noktaları: Badinter Komisyonu ve Kosova'nın Tanınması". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7 (1), (2016): (s. 143-184).
- Baruah, Sanjib. "'Ethnic' Conflict as Stat-Society Struggle: The Poetics and Politics of Assamese Micro-Nationalism". *Modern Asian Studies*, 28, (1994): (s. 649-671).
- Blaut, James Morris. *The National Question: Decolonizing the Theory of Nationalism*. London and New Jersey: Zed Books Ltd. 1987.
- Bowring, Bill. "Marx, Lenin and Pashukanis on Self-Determination: Response to Robert Knox". *Historical Materialism*. 19 (2), (2011): (s. 113-127).
- Callinicos, Alex. *Emperyalizm ve Küresel Ekonomi Politik*. (İlkay Ata, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınevi, 2014.
- Chandler, David. *From Kosovo to Kabul and Beyond, Human Rights and International Intervention*. London: Pluto Press, 2006.
- Chimni, Bhupinder S. "Marxism and International Law: A Contemporary Analysis". *Economic and Political Weekly*, 34 (6), (1999): (s. 337-349).
- Chimni, Bhupinder S. "An Outline of a Marxist Course on Public International Law". *International Law on the Left: Re-examining Marxist Legacies*. Ed: Susan Marks, Cambridge: Cambridge University Press. (2008): (s. 53-91).
- Chimni, Bhupinder S. "Legitimizing the International Rule of Law". *The Cambridge Companion to International Law*. Ed: James Crawford & Martti Koskenniemi. Cambridge: Cambridge University Press. (2012): (s. 290-308).
- D'Souza, Radha. "Imperialism and Self-Determination: Revisiting the Nexus in Lenin". *EPW Economic & Political Weekly*. Vol: XLVIII, No: 15, (2013): (s. 60-69).
- Dalar, Mehmet. "Kendi Kaderini Tayin Hakkı Kavramı, Federasyon ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 20 (32), (2015): (s. 13-57).

- Demirli, Aynur. “Demokrat Parti’nin Laiklik Söylemi: Devletin Baskı Aygıtından Din Hürriyetine”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2016.
- Duman, M. Zeki. “Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük”. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. C. II, No. 1, Nisan, (2009): (s. 93-112).
- Erol, Mehmet Seyfettin ve Kadir Ertaç Çelik. “ABD’nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği”. *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*. 2 (2), (2018): (s. 14-45).
- Ferro, Marc. *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine Kadar 13.-20. Yüzyıl*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2002.
- Foster, John Bellamy. “Küreselleşmiş Tekelci-Finans Kapitalin Yeni Emperyalizmi”. *Monthly Review Bağımsız Sosyalist Dergi*. Ocak 2017/1, (s. 35-57).
- Frank, Andre Gunder. *Yeniden Doğu: Asya Çağında Küresel Ekonomi*. (Kamil Kurtul, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2010.
- Getachew, Adom. *İmparatorluktan Sonra Dünyakurmak: Kendi Kaderini Tayinin Yükselişi ve Düşüşü*. (Emre Can Dağlıoğlu, Çev.) İstanbul: Runik Kitap Yayınları, 2021.
- Gürbüz, Emir Abbas. “Amerika Birleşik Devletleri’nin YPG’ye Desteğinin Uluslararası Sorumluluk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *Güv. Str. Derg.* 17 (40), (2021): (s. 899-925).
- Hafızoğulları, Zeki. “Laiklik”. *Erdem*, 7 (20), (1991): (s. 349-373).
- Hardt, Michael ve Antonio Negri. *Çokluk, İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004.
- Harmes, Adam. “The Rise of Neoliberal Nationalism”. *Review of International Political Economy*, 19:1, (2012): (s. 59-86).
- Hobsbawm, Eric J. *Fransız Devrimi’ne Bakış: İki Yüz Yıl Sonra Marseillaise’nin Yankıları*. (Osman Akınhay, Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları, 2009.
- Hobsbawm, Eric J. *1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik*. Ayrıntı Yayınları, 2020.
- Ishiyama, John. “Does Globalization Breed Ethnic Conflict?”. *Nationalism and Ethnic Politics*. 9 (4), (2004): (s. 1-23).
- Istok, Robert ve Stefania Novakova. “Micronationalism as a Phenomenon of the Present”. *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis Et Naturae Universitas Presoviensis, Prirodne Vedy, Folia Geographica*, Volume: 56, No:1, (2014): (s. 46-56).
- Lauwers, Gunter & Stefaan Smis. “New Dimensions of the Right to Self-Determination: A Study of the International Response to the Kosovo Crisis”. *Nationalism and Ethnic Politics*. 6 (2), (2000): (s. 43-70).
- Lenin, Vladimir İlyiç. *Seçme Eserler*. (Saliha N. Kaya ve İsmail Yarkın, Çev.), İstanbul: İnter Yayınları, Cilt 2, Birinci Basım, 1993.
- Lenin, Vladimir İlyiç. *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı*. Ankara: Eriş Yayınları, 2004.
- Lewin, Moshe. *Sovyet Yüzyılı*. (Renan Akman, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2008.
- Losurdo, Domenico. *Tarihten Kaçış: Günümüzde Rus ve Çin Devrimleri*. (Coşkun Erdemir, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap, Birinci Basım, 2018.
- Luraghi, Raimondo. *Sömürgecilik Tarihi*. (Halim İnal, Çev.) İstanbul: E Yayınları, 2000.
- Macpherson, Crawford Brough. *The Political Theory of Possessive Individualism: Hobbes to Locke*. Oxford University Press, 1962.

- Macpherson, Crawford Brough. "The Social Bearing of Locke's Political Theory". *Life, Liberty, and Property Essays on Locke's Political Ideas* (Ed: G. J. Schocket) California: Wadsworth Publishing Company, Inc., 1971.
- Macpherson, Crawford Brough. *The Political Theory of Possessive Individualism, Hobbes to Locke*, Oxford University Press, 1990.
- Marx, Karl. *Yahudi Sorunu*. Ankara: Sol Yayınları, 1997.
- Marx, Karl. *Louis Bonaparte'in 18. Brumaire*. (Sevim Belli, Çev.) Ankara: Sol Yayınları, 2012.
- Özdemir, Ali Murat. "Uluslararası Hukukun Nesnesi ve Tarihi Üzerine Deneme". *Emperyalizmin Hayaletleri, Küresel Düzenlemenin Bugünü*. Der: Ali Murat Özdemir, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, (2013): (s. 79-99).
- Özdemir, Ali Murat. "Kolektif Emperyalizm". *Kolektif Emperyalizm: Mağribden Maşrika Dönüşümün Ekonomi Politigi*. Der: Ali Murat Özdemir, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, (2014): (s. 29-159).
- Özdemir, Ali Murat. "Temsil Kurumu, Cumhuriyet Projeleri ve Anayasa Bağlamında Başkanlık Sistemi". *Türkiye'nin Hukuk Sisteminde Yapısal Dönüşüm*. Der: Ali Murat Özdemir ve Muammer Ketizmen, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, (2014): (s. 47-69).
- Özdemir, Ali Murat. "Emperyalizm Uzun Sürer". *Monthly Review Bağımsız Sosyalist Dergi*. Ocak 2017/1, (s. 99-121).
- Özdemir, Ali Murat. "Egemenlikteki Dönüşüm, Kendi Kaderini Tayin Meselesi ve Sovyet İhtilali". *Monthly Review*, Yıl 2017, Sayı 4, (s. 177-213).
- Özdemir, Ali Murat, Abdurrahman Saygılı, Hamdi Gökçe Zabunoğlu, Aynur Demirli, Ebubekir Aykut, Ezgi Nur Türkoğlu Karacaova, Göksu Uğurlu, Ozan Giray Şahin, *Genel Kamu Hukuku Kuramsal Yaklaşım*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2019.
- Özdemir, Ali Murat. *Cumhuriyetin Bütün Sabahları: Bilim, Emperyalizm ve Türkiye Üzerine Söyleşi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık, 1. Baskı, 2023.
- Panitch, Leo ve Sam Gindin. *Küresel Kapitalizmin Oluşturulması: Amerikan İmparatorluğunun Siyasal İktisadı*, (Ümit Şenesen, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap Yayınları, 2019.
- Pasukanis, Evgeny. B. *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm*. (Onur Karahanoğulları, Çev.) İstanbul: Birikim Yayınları, 2002.
- Pazarıcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*, Gözden Geçirilmiş 8. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2009.
- Saul, John S. "Identifying Class, Classifying Difference". *Socialist Register: Fighting Identities Race, Religion and Ethno-Nationalism*. Ed: Leo Panitch ve Colin Leys, Vol: 39, (2003): (s. 347-374).
- Savran, Sungur. *Bir İhtilal Olarak Milli Mücadele*. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları, 2023.
- Sönmez Selçuk, Senem. "Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (3), (2012): (s. 117-136).
- Sune, Engin. "Devlet Biçiminin Yeniden Düzenlenmesinin Aracı Olarak Uluslararası Hukuk: Libya Örneği". *Emperyalizmin Hayaletleri, Küresel Düzenlemenin Bugünü*. Der: Ali Murat Özdemir, İmge Kitabevi Yayınları, 2013.
- Toruno, Mayo. "The Rhetoric and Economics of Neoliberalism". *G. Ü. İİBF Özel Sayısı*. (2002): (s. 189-210).
- Van Der Pijl, Kees. "Arab Revolts and Nation-State Crisis". *New Left Review*. 70 July-August, (2011): (s. 27-49).
- Woodward, Susan. "The Political Economy of Ethno-Nationalism in Yugoslavia". *Socialist Register: Fighting Identities: Race, Religion and Ethno-Nationalism*. Vol: 39, (2003): (s. 73-92).

EXTENDED SUMMARY

THE ISSUE OF SELF-DETERMINATION AND MICRO-NATIONALISM

Tuncay Renk

tuncayrenk@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-3143-0532>

The historical transformation of the content and application of the issue of self-determination as a result of the dynamics of capital accumulation, the effect of relations established with production relations, and the structure of global politics reveals the actuality of the issue. While the issue of self-determination acquires different contents in connection with the structure of global power relations in the 20th century, the necessity of examining the concept can always be considered as a current effort, since its legal and sociological definition and application are also changing. On the other hand, the examination of the issue is always up-to-date as it is an effort to express the political economy dimension of the debates in which concepts such as “micro-nationalist movements”, “wars of freedom”, “terrorism” and “sovereignty” are used.

With the article, it is claimed that the issue of self-determination has a meaning and content in a way that will enable micro-nationalist formations to be given political powers by the imperialist states in the current neoliberal period. On the other hand, micro-nationalist formations undertake to transfer their collective wealth to the capitalist center and relinquish their sovereignty in favor of the imperialist capitalist center states by carrying the demands of the outside inside. In this context, the article states that the content of the issue of self-determination has been transformed in the neoliberal period, and as can be seen in the example of the micro-nationalist formations in Syria, it has taken on a content in a way that will serve the achievement of certain interests by these formations in return for giving up their collective natural wealth in favor of the capitalist central states, using their sovereignty within the borders drawn for them, and similar situations. It is claimed that they are the object of politics and that they have given up their sovereignty at this point.

According to liberal views, self-determination can be asserted as a natural right. According to liberalism, the right to self-determination is one of the universal human rights and is considered a fundamental right that every individual is born with. This right applies to all people and does not depend on time or place. In liberal democracies, the right of individuals and communities to self-determination is realized through democratic processes.

According to Marxist views, the concept of self-determination is handled in relation to the relations of production. According to Marxist theory, society is based on

class struggle. This struggle between the working class and the bourgeoisie plays a decisive role in the control of the means of production and the distribution of social resources. Marxists oppose the forms of inequality and exploitation produced by capitalist systems, such as imperialism and colonialism. In this context, the issue of self-determination is closely linked to the struggles of colonial peoples and dependent classes to achieve their freedom.

It has been concluded that the concept of micro-nationalism is in use in relation to the issue of self-determination in the neoliberal period. The concept of micro-nationalism is ideologically understood as the nation-building project of smaller communities within a state. In this regard, it has been determined that not only the concept of micro-nationalism, but also concepts such as democratic autonomy, multiculturalism, freedom for locals, strong local governments, pluralistic democracy, demand for respect for identities, and regionalism with similar goals are in use.

Determining the relationship between imperialism and micro-nationalism is another important issue in terms of the study. Imperialism is able to create a fabricated history for different ethnic, religious, cultural and political formations that will benefit it in the process of expanded reproduction of capital. Through these fabricated discourses, it is seen that these social formations attempt to separate from the nation-states in which they are located. The main reason for this is the complete dominance of international capital in local markets..